

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

SAYI / ISSUE 1

HAZİRAN / JUNE 2020

e-ISSN: 2717-8471

LYCUS DERGİSİ JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/lycus>

e-ISSN: 2717-8471

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

LYCUS DERGİSİ **JOURNAL**

- Sayı/Issue 1
- Haziran/June 2020

<https://dergipark.org.tr/lycus>

LYCUS DERGİSİ BİLİM KURULU

Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Ord. Prof. Dr. Francesco D'ANDRIA
(Accademia dei Lincei, Italy)

Prof. Dr. Francesco GUIZZI
(Sapienza Università di Roma, Italy)

Prof. Dr. Grazia SEMERARO
(Università del Salento, Italy)

Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK
(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Levent ZOROĞLU
(Batman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Musa KADIOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ramazan ÖZGAN
(Selçuk Üniversitesi (Emekli), Türkiye)

Prof. Dr. R. R. Roland SMITH
(University of Oxford, England)

Prof. Dr. Thekla SCHULZ-BRIZE
(Technische Universität Berlin, Germany)

LYCUS DERGİSİ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Elif ÖZER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Fahriye BAYRAM
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Bahadır DUMAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Ali OZAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Esengül AKINCI-ÖZTÜRK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Coşkun DAŞBACA
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Umay OĞUZHANOĞLU-AKAY
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. İnci TÜRKOĞLU
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Evin CANER-ÖZGEL
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Çağrı Murat TARHAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Murat TAŞKIRAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Barış YENER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

LYCUS DERGİSİ ○ LYCUS JOURNAL

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

• Sayı/Issue 1

• Haziran/June 2020

Yayın Sahibi

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü adına Müdür
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

Editörler

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK
Prof. Dr. Fahriye BAYRAM
Doç. Dr. Bahadır DUMAN
Dr. Öğr. Ü. İnci TÜRKOĞLU
Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Redaksiyon

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Yazışma Adresi

Arkeoloji Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Kınıklı Yerleşkesi 20070 Denizli/TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 38 95 Fax. + 90 (258) 296 35 35 E.mail: lycus@pau.edu.tr

• <https://dergipark.org.tr/lycus> • <https://www.pau.edu.tr/arkeolojienstitusu>

Lycus Dergisi uluslararası hakemli ve bilimsel bir e-dergi olup yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan çalışmaların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Pamukkale Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan derginin tamamı veya herhangi bir bölümü kopya edilemez.

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

•Sayı/Issue 1

•Haziran/June 2020

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/RESEARCH ARTICLES

Tommaso Ismaelli

- Materiality of Greek Religion: Votive Practices and Rituals in the Sanctuaries of Gela, Sicily 1
Yunan Dininin Materyal Kültürü: Sicilya Gela'daki Kutsal Alanlarda Adak Uygulamaları ve Ritüelleri

Pınar Taşpınar – Murat Çekilmez

- Kyme Doğu Nekropolü (Habaş Kurtarma Kazısı 2010 Yılı) Arkaik Dönem Figürinleri 45
Archaic Figurines from the Eastern Necropolis of Kyme (Habaş Rescue Excavation in 2010)

Aytekin Büyüközer – Zeliha Gider Büyüközer

- Lagina Hekate Kutsal Alanı'nda Bulunan Bronz Bir Heykelciğin İkonografisi 69
Üzerine Değerlendirme
Evaluation of the Iconography of a Bronze Figurine Found at the Sanctuary of Hecate at Lagina

Emre Erdan

- A Graffito from Tisna 87
Tisna'dan Bir Grafito

KAZI ve ARAŞTIRMALAR/EXCAVATIONS AND SURVEYS

Francesco D'Andria

- Phrygia Hierapolisi. Türkiye'de İtalyan Arkeoloji Araştırmalarının Altmış Yılı 99
Hierapolis in Phrygia. Sixty Years of Italian Archaeological Research in Turkey

LYCUS DERGİSİ'NİN AMACI, KAPSAMI VE YAYIN POLİTİKASI

Amaç

Lycus Dergisi, her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan, bilimsel ve hakemli bir e-dergidir. Lycus Dergisi; başta Anadolu Arkeolojisi, Antik Dönem Tarihi Coğrafyası, Prehistorya, Protohistorya, Önasya ve Klasik Arkeoloji, Müzecilik, Eskiçağ Tarihi, Epigrafi, Nüvizmatik, Antropoloji, Arkeometri, Koruma-Onarım, Mimarlık Tarihi gibi alanların konularını kapsayan, disiplinler arası çalışmaları yayımlamayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Lycus Dergisi, Anadolu Arkeolojisi, Tarihi Coğrafyası olmak üzere Prehistorik Dönem'den başlayarak, günümüze kadar olan kültür mirası, buluntular, arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarının sonuçları, restorasyon, konservasyon, müzecilik, antropoloji, epigrafi, etno-arkeoloji gibi bilimsel çalışmaları kapsar. Bunların dışında ilk defa yapılan tespitler, uygulamalar ve analiz çalışmalarının yer aldığı yazıları içerir.

Yayın Politikası

- Lycus Dergisi, Haziran ve Aralık ayı olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır. Hakem değerlendirme sürecinden olumlu görüş alan makaleler, yıllık yayın için belirlenen hedefi aşması durumunda bir sonraki sayıda yayımlanması amacıyla havuzda bekletilir. Makalelerdeki öncelik, yazar tarafından çalışmanın gönderildiği tarih ve makale niteliği göz önüne alınarak belirlenir.
- Lycus Dergisi'ne gönderilen çalışmaların daha önce herhangi bir yayın organında yayımlanmamış olması ve sisteme eklendiğinde bir başka yayın organının değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayımlanmak üzere gönderilen çalışma, yazarın tezinden (lisans/yüksek lisans/doktora) üretilmişse veya bilimsel bir kongre/toplantıda sunulmuşsa bunun başlığa konulacak dipnot ile açıklanması gereklidir. Bu çalışma, yayın kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde tarih ve yer bildirmek şartı ile kabul edilebilir.
- Başvurunun yapılmasından, yazının yayımlanma aşamasına kadar geçen süreçteki bütün işlemler elektronik ortamda (<https://dergipark.org.tr/lycus>) gerçekleşir. Herhangi bir yazının elektronik sisteme eklenmesi, çalışmanın yayımlanması için başvuru olarak kabul edilir ve değerlendirme süreci başlar. Yazarlar yayımlanmak üzere gönderdikleri çalışmaların yayın haklarını, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü bünyesindeki Lycus Dergisi'ne devretmiş olurlar. Lycus Dergisi'nde yayımlanan çalışmaların telif hakkı dergiye ait olup referans gösterilmeden aktarılamaz, çoğaltılamaz ve dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayımlanamaz. Yayımlanan çalışmalar için yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Lycus Dergisi'nde yayımlanmış yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir bilimsel, etik ve hukuki sorumluluk, yazar/yazarlara aittir. Bu hususta Dergi, herhangi bir hükümlülük kabul etmez.
- Dergiye gönderilen yazıların dergi kurallarına göre düzenlenmiş olması gereklidir. Yayın alt komisyonu, yazım kurallarına uymayan yazıları yayımlamama veya düzeltmek üzere yazar/yazarlara iade etme yetkisine sahiptir. Lycus Dergisi'nde yayımlanacak makalelerin yazarlarının TELİF HAKKI DEVRİ FORMU'nu eksiksiz doldurarak, ıslak imza ile adresimize göndermeleri gerekmektedir. Çalışma Dergi'ye gönderildikten sonra, hiçbir aşamada, Telif Hakkı Devri Formu'nda belirtilen yazar adları ve sıralaması dışında yazar adı eklenemez, silinemez ve sıralamada değişiklik yapılamaz.

YAYIN İLKELERİ

1. Makaleler World ortamında, Times New Roman harf karakteri kullanılarak yazılmış olmalıdır. Yunanca alıntılar dışında tüm metin tek yazı karakteri ile oluşturulmalıdır.
2. Metin 11 punto; özet, dipnot, katalog 9 punto; kaynakça 10 punto olmalı, tek satır aralıkla yazılmalıdır.
3. A4 boyutundaki yazılarda, sayfanın solundan ve üstünden 3 cm, sağından ve altından 2 cm boşluk bırakılmalıdır.
4. Ana başlık metnin yazıldığı dilde, 11 punto, düz ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır. Yabancı dildeki başlık, ana başlığın bir alt satırında, 12 punto, italik ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır.
5. Başlık altında, ortalanarak yazar/yazarların isimleri, 10 punto ve koyu yazılmalıdır. Yazar isimleri yıldızlı dipnot (*) ile dipnotta gösterilmeli, dipnotta ise yazarın akademik unvanı, çalıştığı kurumun adı, adresi ve e-posta adresi ile ORCID numaraları belirtilmelidir.
6. Yazar isimlerinin altında, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde, ancak en az 150 kelimelik özet yazılmalıdır. Özette çalışmanın amacı, içerik ve sonuçları hakkında kısa ve açıklayıcı bilgiler bulunmalıdır. Özeti altında en az 4, en fazla 6 kelimedenden oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Yabancı dildeki çalışmalarda metnin kaleme alındığı dilde ve Türkçe özet, Türkçe yazılmış çalışmalarda ise metin dilinde ve İngilizce özet yer almalıdır.
7. Dipnotlar sayfanın altında verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
8. Metin içerisindeki alt başlıklarda kelimelerin ilk harfi büyük, diğer harfleri küçük olmak üzere 11 punto olmalı ve koyu yazılmalıdır.
9. Çalışmanın tamamı, özet, kaynakça ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemeli, sağ alt köşeye sayfa numarası eklenmelidir. Bu sınırlamayı aşan çalışmalarda, editörlerin takdir hakkı göz önüne alınacaktır.
10. Makalede kullanılacak fotoğraf, resim, çizim ve harita gibi görsel verilerde "Fig." kısaltması kullanılmalı, numaralandırmada süreklilik gözetilmelidir. Metnin içinde kullanılan "Fig." ibaresi parantez içerisinde yer almalıdır. İki'den fazla figür belirtiliyorsa, iki rakam arasına boşluksuz tire (Fig. 2-4) konulmalıdır. Figür çözünürlükleri 300 dpi'den aşağı olmamalı ve JPEG formatında gönderilmelidir. Figürlerin listesi metnin sonunda, kaynakça bölümünün öncesinde yer almalıdır.
11. Kaynakça, makalenin sonunda bulunmalıdır. Kaynakçanın devamında, varsa figürler yer alır.
12. Makaleler, editörlerin önerileri doğrultusunda seçilen çift taraflı-kör hakemlik (gerektiğinde 3. hakeme gönderilebilir) ilkesine uygun olarak değerlendirilmektedir. Yazarın kimliğinden bağımsız olarak değerlendirilen yazılar için hakemlerin gerekli gördüğü düzeltme ve görüşler yazara iletilir. Yazım kurallarına uygun olmayan makaleler ise işleme konulmadan, yazarına iade edilecektir. Yazar, hakemlerden gelecek değişiklik, düzeltme ve ilaveleri yapmayı taahhüt etmiş sayılır.
13. Yayımlanan yazıların bilimsel sorumluluğu yazar/yazarlara aittir. Bu çalışmalar doğrudan ya da dolaylı olarak Lycus Dergisi'nin görüşü niteliği taşımaz.
14. Dipnot kaynakları aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;
Tek Yazarlı Kaynak Gösterme: İnan 1987, 121.
İki Yazarlı Kaynak Gösterme: Şimşek – Duman 2007, 75.
İki'den fazla yazarı kaynak gösterme: Hobbs v.d. 1998, 358.
Birden fazla kaynaktan yapılan alıntıyı gösterme: Kadioğlu 2006, 152; Ismaelli 2009, 25.
Birden fazla soy ismi taşıyan yazarı kaynak gösterme: Dönmez-Öztürk 2006, 95.
*Dipnotlarda sayfa numaraları verilirken, tam aralık verilmeli (İnan 1987, 121-125), "vd., vdd." gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.

15. Kaynakça aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;

• Kitap kaynak gösterme:

Bailey 1980

D. M. Bailey, *Roman Lamps Made in Italy, A Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, London, 1980.

Demirhan-Erdemir 2015

A. Demirhan Erdemir, *Prehistorik ve İlk Çağlarda Tıp*, İstanbul, 2015.

Humann v.d. 1898

C. Humann – C. Cichorius – W. Judeich – F. Winter, *Altertümer von Hierapolis*, Berlin, 1898.

• Çeviri Yapılmış Kitabı Kaynak Gösterme:

Deighton 2005

H. J. Deighton, *Eski Atina Yaşantısında Bir Gün*, Çev. H. Kökten-Ersoy, İstanbul, 2005.

Magie 2001

D. Magie, *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*, Çev. N. Başgelen – Ö. Çapar, İstanbul, 2001.

• Editörlü Kitapta Bölümü Kaynak Gösterme:

Atila – Gürler 2010

C. Atila – B. Gürler, “Bergama Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Cam Eserleri”, *Metropolis İonia II Yolların Kesiştiği Yer Recep Meriç İçin Yazılar/The Land of the Crossroads Essays in Honour of Recep Meriç*, Ed. S. Aybek – A. K. Öz, İstanbul, 2010, 47-53.

• Makale Kaynak Gösterme:

Başaran 1990

S. Başaran, “1988 Yılı Enez Kazısı Çalışmaları”, *11. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1990, 107-123.

Kaya 2009

M. A. Kaya, “Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ 205-25)”, *Doğu Batı Dergisi* 49, Ankara, 2009, 195-234.

Murat 2003

L. Murat, “Ammihanta Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *Archivum Anatolicum* 4/2, 2003, 89-109.

Şimşek – Duman 2007

C. Şimşek – B. Duman, “Laodikeia'da Bulunan Ampullalar”, *Olba XV*, İstanbul, 2007, 73-101.

• Yayınlanmamış Tez Çalışmasını Kaynak Gösterme:

Söğüt 1998

B. Söğüt, *Kilikya Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1998.

Erön 2007

A. Erön, *Anadolu'da Roma Dönemi Tapınaklarında Görülen Bezemeli Frizler*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2007.

• Antik Dönem Metinlerini Kaynak Gösterme:

Antik döneme ait edebi bir metinden yapılan alıntılar, dipnot yerine metin içerisinde ve parantez içerisinde “Plinius (*nat.* V.105)”, “Strabon (XII.8.16)” verilmelidir. Metin ya da dipnot içerisinde kullanılan antik dildeki terimler ya da kısa cümleler italik olarak verilmelidir. Antik kaynaklar *Der Neue Pauly*'de verilen standartlara uygun olmalıdır.

16. Dipnot ve kaynakçada bir yazarın aynı yılda yayımlanmış birden fazla eseri kullanılacaksa, yıldan sonra alfabenin başlangıç harfinden başlayarak küçük harf ekleyerek (Şimşek 2002a, 3; Şimşek 2002b, 231) numaralandırılmalıdır.

17. Başvurular <https://dergipark.org.tr/lycus> adresi üzerinden yapılmalıdır; bununla birlikte gerektiğinde lycus@pau.edu.tr e-posta adresinden de yapılabilir.

**Kyme Doğu Nekropolü (Habaş Kurtarma Kazısı 2010 Yılı)
Arkaik Dönem Figürinleri**
*Archaic Figurines from the Eastern Necropolis of Kyme
(Habaş Rescue Excavation in 2010)*

Pınar TAŞPINAR*
Murat ÇEKİLMEZ**

Özet

Bu çalışmada, Aiolis Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Kyme antik kentinin Doğu Nekropolü'nden bulunan ve Arkaik Dönem'e tarihlenen üç figürin ele alınmaktadır. Çalışma kapsamında değerlendirilen figürinler İzmir Müze Müdürlüğü tarafından 2010 yılında HABAŞ Demir Çelik Saç Fabrikasına ait arazide yürütülen kurtarma kazıları sırasında tespit edilmiştir. Çalışmalar sırasında alanın kentin Doğu Nekropolisi'nin bir uzantısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen TK. 1-3 numaralı figürinler, Kyme antik kentinde daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda tespit edilen ve yayınlanan figürinlere göre farklı tipolojik ve ikonografik özellikler sunmaktadır. Bu nedenle Kyme'nin Arkaik Dönem'de koroplastik sanatının tipolojik çeşitliliğini göstermesi açısından önemlidir. Bu çalışmada, söz konusu figürinlerin tanıtılması, tipolojik ve ikonografik özelliklerinin değerlendirilmesi, üretim ve dönem özelliklerinin saptanması amaçlanmıştır. Arkaik Dönem'de özellikle Ionia Bölgesi'nde yoğunlukla kutsal alan ve nekropol alanı buluntusu olarak karşımıza çıkan Kuşlu Kore, oturan kadın/tanrıça ve Bes tipolojisindeki figürinlerin Kyme antik kentinde bulunması, Kyme'nin dönem içerisinde deniz ticaretinde etkin bir liman kenti statüsüne sahip olduğunu göstermektedir. Kyme antik kentinde daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda saptanan Arkaik Dönem'e tarihli, ana tanrıça kültürüne ilişkin verilerle birlikte TK. 1 Kuşlu Kore ve TK. 2 oturan kadın/tanrıça figürinleri değerlendirildiğinde, kentte Arkaik Dönem'de baskın bir ana tanrıça kültürünün varlığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aiolis, Kyme, Nekropolis, Terrakotta, Figürinler.

Abstract

In this study, three figurines dated to the Archaic Period from the Eastern Necropolis of Kyme, which is located within the borders of the Aiolis Region, are discussed. The figurines evaluated within the scope of the study were identified by the İzmir Museum Directorate in 2010 during the rescue excavations carried out on the land belonging to the HABAŞ Iron and Steel Sheet Factory. During the studies, it was concluded that the area is an extension of the eastern Necropolis of the Kyme. Figurines TK. 1-3 studied here show different typological and iconographic features compared to figurines found in Kyme and published in the previous years. For this reason, these figurines are important in terms of showing the typological diversity of the coroplastic art of Kyme in the Archaic Period. In this study, it is aimed to introduce these figurines, to evaluate their typological and iconographic features, to determine how these were produced, and to mention the features of their period. Kore, which is mostly found as findings of the sanctuary and necropolis, the sitting woman/goddess and figurines in Bes typology show that Kyme was a significant coastal town for sea trade during the Archaic Period. It is observed that there is a dominant influence of mother-goddess cult in Kyme in the Archaic Period when previous studies and figurines of TK.1 Kore and TK. 2 sitting woman/goddess were considered.

Keywords: Aeolis, Kyme, Necropolis, Terracotta, Figurines.

Giriş

* Uzm. Arkeolog, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Programı Aydın. ☎ 0000-0002-4356-1508 | ptaspinar.pt@gmail.com

** Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Aydın. ☎ 0000-0002-5922-2973 | mcekilmez@gmail.com

Bu çalışmada¹, Kyme antik kentinin Doğu Nekropolü'nde, İzmir Müzesi tarafından 2010 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilen kurtarma kazılarında bulunan Arkaik Döneme tarihli farklı tipteki üç pişmiş toprak figürin değerlendirilmiştir². Çalışmada figürinlerin yapım tekniği, stili ve dönem özellikleri detaylı olarak ele alınmıştır. Figürin tipleri ile birlikte eserlerin ikonografisi üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Aiolis Bölgesi, Hermos (Gediz) Vadisi ile Kaikos (Bakırçay) Nehri arasında kalan alanı ve Lesbos (Midilli) Adası'nı kapsamaktadır³. Kyme kenti, antik dönemde Aiolis Bölgesi sınırları içerisinde yer almakta, günümüzde ise İzmir ilinin kuzeyinde, Çandarlı (Elaitikos) Körfezi'nin güneyinde, Nemrut Limanı mevkiindedir. Strabon'un (XIII.3.6) aktarımlarından kentin isminin Kyme adında bir amazondan geldiğini öğrenmekteyiz. Kyme kentinin ayrıca "*Kyme Phrikonis*" olarak da adlandırıldığını ve bu ismin günümüzde hala tartışmalı olan Aiol göçleri sırasında, Lokris'deki Phirikios Dağı'ndan bölgeye gelen halklar tarafından verildiği düşünülmektedir (Hdt. VII.176). Kent hakkındaki ilk bilgeleri antik yazarların aktarımlarından öğrenmekteyiz. Hesiodos (WD, 634-640) dizelerinde babasının Kyme'den - Boeotia'ya geri dönüşünü aktarmaktadır. Herodotos (I.149), Aiol Konfederasyonu hakkında bilgiler vermekte ve Kyme'nin adını bölgenin diğer kentleriyle birlikte saymaktadır. Ayrıca bölgede Pers işgali ve sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Hdt. I.158-159-160; Hdt. V.123). Strabon (XIII.1.2) ise Kyme antik kentini Aiolis Bölgesi'nin en güzel ve en büyüğü olarak tanımlamakta, Aiol göçleri ve kentin kökeni hakkında ayrıntılı bilgiler aktarmaktadır.

Günümüzde sanayi kuruluşları arasında kalan Kyme'nin lokalizasyonu C. P. d'Ancona tarafından 1429 yılında gerçekleştirilmiştir⁴. Kentin ilk kazı çalışmaları ise 1874 yılında D. Baltazzi tarafından yapılmıştır⁵. Daha sonra 1881 - 1895 yılları arasında S. Reinach ve E. Pottier kentte kısa süreli çalışmalar yürütmüştür⁶. 1925 yılında A. Salac başkanlığında, Kyme antik kentinin, kuzey tepedeki tapınak alanında çalışmalara başlanmış fakat araştırma başkanının vefatı üzerine aynı yıl içerisinde araştırmalar son bulmuştur⁷. 1953 yılında E. Akurgal, Kyme antik kentinin güney tepe yerleşim alanı üzerinde sondaj çalışmaları yürütmüş, bu çalışmalar sırasında Geç Geometrik ve Arkaik Dönem'e tarihlenen seramik parçaları tespit etmiştir⁸. 1970 yılında Kyme antik kentinin çevresine ağır sanayi kuruluşlarının yapılmaya başlanmasıyla birlikte İzmir Müzesi Müdürlüğü

¹ Bu çalışma Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Koordinatörlüğü tarafından FEF - 18012 numaralı proje ile desteklenmiştir. Destekleri nedeniyle Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne teşekkür ederiz. Çalışmanın konusunu oluşturan figürinlerin incelenmesi ve yayınlanması için gerekli izinleri uygun gören İzmir Müzesi Müdürlüğü'ne, söz konusu eserlerin tespit edilmesine katkı sağlayan kurtarma kazılarında görevli Arkeolog Erdal Korkmaz'a, Sanat tarihçi Beyhan Gürman'a ve alanda çalışan tüm ekibe, figürinlerin incelenmesi sırasında yardımlarını esirgemeyen pişmiş toprak depo sorumlusu Arkeolog Yeşim Ozan'a teşekkürlerimizi sunarız.

² Kyme antik kentinin 2 km doğusunda, Habaş Demir - Çelik - Saç Fabrikasında yer alan 207 numaralı parselde yürütülen kurtarma kazıları sırasında alanın, kentin doğu nekropolünün bir bölümü olduğu saptanmıştır.

³ Sevin 2001, 73-80.

⁴ Texier 1865, 11; Dereboylu-Poulain 2017, 45.

⁵ Baltazzi 2002, 340-341.

⁶ Reinach 1889, 543-562.

⁷ Koşay v.d. 2013, 579. Bu çalışmalar sırasında tespit edilen buluntular ve kazı raporları 1974 yılında, J. Bouzek editörlüğünde "*Anatolian Collection of Charles University (Kyme I)*" adlı çalışma yayımlanmıştır.

⁸ Akurgal 1956, 40-41.

tarafından kurtarma kazılarına başlanmıştır⁹. Bu kurtarma kazılarının son bulmasıyla birlikte V. İdil başkanlığında 1982 - 1984 yılları arasında kentin planının açığa çıkarılmasına yönelik kazılar gerçekleştirilmiştir¹⁰. Kyme antik kentinde yapılan kazı ve araştırma çalışmalarına, 1986 - 2007 yılları arasında S. Lagona başkanlığında, İtalyan kazı heyeti (*MAIKE*) tarafından devam edilmiştir¹¹. 2008 yılından itibaren ise A. La Marca tarafından kentte çalışmalar sürdürülmüştür¹². Kyme antik kentinde yürütülen söz konusu çalışmalar dışında yıl boyunca İzmir Müze Müdürlüğü tarafından özellikle kentin nekropol alanlarında kurtarma kazıları gerçekleştirilmektedir.

İzmir Müze Müdürlüğü ve İtalyan Kazı Heyeti'nin Kyme antik kentinde yürüttüğü çalışmalarda kentin nekropol alanları tespit edilmiştir. Nekropol alanı sınırları, Çandarlı Körfezi'nin güneyinden başlamakta ve kentin etrafını çevreleyerek kuzeyinde son bulmaktadır¹³. Nekropol alanları günümüzde sanayi kuruluşlarının arazisi içerisinde yer almakta ve bu nedenle kurumların isimleri ile adlandırılmaktadır¹⁴. Şimdiye kadar tespit edilen Güney Nekropolis¹⁵ alanı içerisinde İzmir Demir Çelik (İDÇ)¹⁶, Batı Limanı¹⁷, Ayaz ve Dört Yıldız¹⁸, Doğu Nekropol alanı içerisinde ise Samurlu¹⁹ ve Habaş Nekropolü tespit edilmiştir²⁰. Kuzey Nekropol alanında ise şimdiye kadar sadece iki tümülüs saptanmıştır²¹.

⁹ Uçankuş 1980, 146. Söz konusu kazılar o dönem İzmir Müzesi Müdürü olan H. T. Uçankuş denetiminde 1979-1981 yılları arasında devam etmiştir.

¹⁰ İdil 1984, 415-416.

¹¹ Lagona 1987, 89-95; Lagona 1988, 53-59; Lagona 1989, 69-77; Lagona 1991, 201-219; Lagona 1992, 91-99; Lagona 1993, 309-315; Lagona 1995, 1-11; Lagona 1998, 837; Lagona 2000, 217-227; Lagona 2007, 9-15. Bu çalışmalar sırasında Kyme antik kentinin yapılarının birçoğu açığa çıkarılmıştır. Kuzey Tepe olarak adlandırılan alanda kare formlu iki kutsal alan, liman, tiyatro, güney tepe konut alanları, sütunlu portiko ve Roma Dönemi hamamı üzerine çalışmalar yürütülmüştür.

¹² Marca 2010, 397-417; Marca 2011, 368-382; Marca 2013, 307-319; Marca 2014, 203-216; Marca 2015, 113-135; Marca 2016, 237-253; Marca 2017, 215-233. Söz konusu çalışmalarda, kent surunun büyük bir kısmı açığa çıkarılmış, tiyatro üzerinde restitüsyon denemeleri yapılmış, Agora'nın genişletme çalışmaları ve Ortaçağ Kalesi olarak adlandırılan yapıda restorasyon faaliyetleri yürütülmüştür.

¹³ Lagona 2013, 339-352.

¹⁴ Verger v.d. 2013, 245-247.

¹⁵ İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından Güney Nekropolis olarak adlandırılan alanda 2000 yılında kurtarma kazıları yapılmıştır. Bu çalışmalarda 19 adet mezar tespit edilmiştir, bkz. İren 2008, 613-638. Bu alan, İzmir Demir Çelik (İDÇ) Nekropolü, Batı Liman Nekropolü ve Dört Yıldızlar Nekropolü ile birlikte kentin Güney Nekropolü'nü oluşturmaktadır.

¹⁶ İDÇ Nekropolisi, Kyme antik kentinin 1 km güneyinde yer almaktadır. 2007 - 2009 yıllarında İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından kurtarma kazıları yürütülmüştür. Alanın kentin Güney Nekropolü'nün bir devamı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2007 yılında 613 ve 68 numaralı parsellerde yürütülen çalışmalarda farklı mezar tipolojisinde 48 mezar tespit edilmiştir. 2008 ve 2009 yılı çalışmalarında ise 68 numaralı parselde çalışmalara devam edilmiş ve 263 mezar açığa çıkarılmıştır, bkz. Küçükgüney - Altun 2008, 53-65; Çırak - Kaya 2010, 217-224; Çırak - Kaya 2012, 24-25.

¹⁷ Batı Liman Nekropolü olarak adlandırılan alan, Kyme antik kentinin güneybatısındaki 1205 numaralı parselde, 2010 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilen kurtarma kazıları sırasında tespit edilmiştir. Alanda yapılan kurtarma kazıları sırasında farklı tipolojiye sahip 66 mezar saptanmıştır. Batı Liman Nekropolü, Kyme kentinin Güney Nekropol alanının devamını oluşturmaktadır, bkz. Konak-Tarakçı - Selçuk 2012, 186-198.

¹⁸ Kyme antik kentinin güneydoğusunda İtalyan Kazı Heyeti (*MAIKE*) tarafından yürütülen çalışmalarda Dört Yıldız Fabrikası sınırları içerisinde lahit, taş sanduka ve urne tipinde mezarlar saptanmıştır. Buluntular İDÇ ve Batı Liman Nekropolü buluntuları ile benzerlik göstermektedir. Kentin Güney Nekropolünün devamını oluşturmaktadır, bkz. Marca 2010, 404-407, Res. 9-13; Marca 2015, 633-640.

¹⁹ Kyme antik kentinin yaklaşık 1 km doğusunda 877 ve 879 numaralı parsellerde İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından yürütülen kurtarma kazılarında mezarlar tespit edilmiştir. Bu alan Habaş Nekropolü ile birlikte Kyme antik kentinin Doğu Nekropolü'nü oluşturmaktadır, bkz. Atıcı - Karakaş 2013, 229-242; Ürkmez 2016, 157-187.

Çalışma kapsamında değerlendirilen figürinler, Kyme'nin 2 km doğusundaki İzmir ili, Aliğa ilçesi, Bozköy Biçerova mevkii, 207 numaralı parselde, İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen kurtarma kazıları sırasında tespit edilmiştir²². Doğu Nekropolis içerisindeki bu alanda kazılar sırasında farklı dönemlere ait ve farklı tipolojik özellikler gösteren 145 mezar, bunun dışında ışık, konut ve depo amacıyla kullanıldığı düşünülen üç ayrı yapı grubu saptanmıştır. Açığa çıkarılan mezarların bir kısmı antik dönemde soyulmuş, bir kısmı ise taban suyunun yükselmesiyle tahrip olmuştur. Nekropolde tespit edilen mezar tipleri; amphora mezarlar, basit toprak mezarlar, taş kapaklı basit toprak mezarlar, çatı kiremidi kapaklı basit toprak mezarlar, taş sanduka mezarlar, taş lahit ve pişmiş toprak lahit mezarlardan oluşmaktadır²³. Nekropol alanında yaygın ölü gömme geleneği ise inhumasyondur. İnhumasyon gömü geleneği farklı mezar tiplerinde uygulanmıştır. İnhumasyon gömü ile birlikte kremasyon gömü geleneğine de rastlanmıştır²⁴. Çalışma kapsamında ele alınan figürinler, kontekst buluntusu değildir. Her hangi bir mezar ya da yapıyla ilişkili olmayan figürinler çalışmalar kapsamında yapılan sondajlardan dolgu tabakası içerisinde bulunmuştur.

Tipolojik ve İkonografik Değerlendirme

Kyme Doğu Nekropolü'nden bulunan ve çalışmanın konusunu oluşturan figürinler farklı tip ve ikonografiye sahiptir. Çalışma kapsamında ele alınan üç figürin, üç ayrı ana tipten oluşmakta ve Arkaik Dönem'e tarihlenmektedir.

²⁰ Kyme antik kentinin yaklaşık 2 km doğusunda, 2010 - 2011 yıllarında İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen kurtarma kazılarında kentin Doğu Nekropol alanının bir bölümü açığa çıkarılmıştır. Bu çalışmalarda 145 mezar tespit edilmiştir, bkz. Korkmaz - Gürman 2011, 69-82; Atilla v.d. 2015, 13-28.

²¹ Verger v.d. 2013, 245-247.

²² Habaş Demir - Çelik - Saç Fabrikası arazi içerisinde yer alan parselin üzerine saç haddehanesi kurulması planlanmış, bu alanın III. Derece Arkeolojik Sit alanı olması sebebiyle alanda İzmir Müzesi Müdürlüğü tarafından sondaj çalışmaları yapılmıştır. E. Korkmaz ve B. Gürman denetimindeki ekip, 2010 ve 2011 yıllarında alanda çalışmalar yürütmüş ve arkeolojik buluntulara rastlanmıştır, bkz. Korkmaz - Gürman 2011, 69. 2010 yılında taban suyunun düşmesiyle yapılan sondajlarda olasılıkla yol döşemesine ait olduğu düşünülen taş döşemeli zemin ve farklı tiplerde mezarlara rastlanmıştır. Mezarların yoğunluğu nedeniyle sondaj çalışmaları kurtarma kazısına dönüştürülmüş ve taş döşemeli yolun 96 m boyunda, 8 m genişliğinde kente doğudan ulaşımı sağlayan antik dönem yol ağının bir parçası olduğu sonucuna varılmıştır, bkz. Korkmaz- Gürman 2011, 73. G. Bean'nin " *Eski Çağda Ege Bölgesi*" adlı yayınında bahsi geçen Smyrna- Pergamon yol ağının bir parçası olduğu E. Korkmaz ve B. Gürman tarafından düşünülmektedir. Söz konusu yol döşemesinin her iki kenarında rastlanan mezarlar, Kyme antik kentinin Doğu Nekropolü'nün devamını oluşturmaktadır. Habaş Nekropolü olarak değerlendirilen alan, Samurlu 877 - 879 parselde yapılan çalışmalarda tespit edilen nekropol ile birlikte kentin Doğu Nekropolü'nü oluşturmaktadır. Alanda, mezarlar ve yol döşemesi dışında, Yapı 1, 2 ve 3 olarak adlandırılan ışık, depo ve konut amacıyla kullanıldığı düşünülen alanlar da tespit edilmiştir.

²³ Atilla v.d. 2015, 15-19.

²⁴ Mezar 143 olarak adlandırılan Khytra tipindeki urne mezarın kremasyon gömü geleneğine örnek oluşturduğu düşünülmektedir. Khytra tipindeki urne içerisinde mezar hediyesi olarak küresel gövdeli, düz dipli bir aryballos ele geçmiştir. Aryballos'un tipolojik gelişimi göz önünde bulundurularak M. 143, MÖ 7. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiştir, bkz. Korkmaz - Gürman 2011, 74. Mezar 78 olarak adlandırılan urne mezar, pyksis içerisine yakılmadan cesetin gömülmüş olmasıyla dikkat çekicidir, bkz. Atilla v.d. 2015, 14.

TK. 1. Ayakta Kuşlu Kore Figürini²⁵ (Fig. 1-4)

Çalışma kapsamında incelenen eserlerden en erken tarihli veriyi TK. 1. numaralı Kuşlu Kore tipolojisindeki eser sunmaktadır. Genç kız/Kore tipi, MÖ 650-480 yılları arasında pişmiş toprak örneklerle birlikte büyük boyutlu taş/mermer eserlerde de karşımıza çıkan ayakta, frontal duruşta verilen genç kız heykelleri/figürinleri olarak tanımlanmaktadır²⁶. Arkaik Dönem plastik sanatı için karakteristik bir unsurdur. Frontal bir duruşa sahip, bir kol vücuduna paralel giysi kıvrımlarını kavrarken, diğer kolunu dirseğinden büktükten sonra göğüs hizasında tutmaktadır. Bu örneklerde figürlerin bir ellerinde minyatür formda kuş/tavşan gibi hayvanları ya da lotus gibi bitkileri taşıdıkları gözlenmektedir²⁷. Çalışma kapsamında ele alınan TK. 1. numaralı figürinin göğsü üzerinde duran sol elinde kuş taşıdığı tespit edilmiştir (Fig. 1-2).

TK. 1. numaralı figürin, khiton üzerine himation giyimli olup ayakta ve frontal duruşta verilmiştir. Üzerine giydiği manto baştan itibaren tüm vücudu sıkıca sarar. Sağ kolunu vücuduna paralel aşağıya uzattıktan sonra belinin sağında elbise kıvrımlarını tutar. Sol kolunu ise yanda dirseğinden büktükten sonra sol elini göğüsleri arasına uzatır ve burada bir kuş tutmaktadır. Benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda, TK. 1. numaralı figürinin yüzünün dolgun formu, gözlerinin badem şeklinde verilmesi, kıyafet kıvrımlarının sadeliği, bacaklarının bitişik, ayaklarının hareketsizliği dikkate alındığında, MÖ 560-550 yılları önerilmektedir (Fig. 3-4).

TK. 1. numaralı Kuşlu Kore ile benzer tipolojik özellikler gösteren örnekler başta Myrina²⁸ olmak üzere Klaros²⁹, Erythrai³⁰, Miletos³¹, Theangela³², Iasos³³, Rhodos³⁴, Kos³⁵, Kamiros³⁶, Lindos³⁷, Delos³⁸, Samos³⁹, Attika⁴⁰, Megara⁴¹, Locri⁴², İtalya⁴³, Morgantina⁴⁴ ve Sicilya'dan⁴⁵ bulunmuştur.

²⁵ TK. 1. Kuşlu Kore Figürini, Müze Env. No: 26889, Buluntu Yeri: 207 – D12-Y38/I birim, Buluntu Tarihi: 11.10.2010, Seviye: 7. 34, Ölçüleri: h: 8 cm, gen: 2.6 cm, cidar: 1.8 cm, kaide h: 0.4 cm, kaide gen: 2.6 cm, baş h: 1.9 cm, baş gen: 1.7 cm, figür h: 7.3 cm, figür gen: 2.6 cm, Hamur, Astar, Boya Rengi ve Katkı Maddeleri: 5 YR 6/6 kırmızımsı sarı hamurlu, beyaz astarlı, üzerinde 2.5 YR 4/6 kırmızımsı kahverengi ve 2.5 YR 2.5/1 kırmızımsı siyah astar boyalı. Yoğun kum, mika ve az miktarda kireç katkı. Yapım Tekniği: Döküm tekniği ile yapılmıştır.

²⁶ Ridgway 1977, 85.

²⁷ Higgins 1954b, 177. British Museum'da bulunan ve Sicilya üretimi olduğu saptanan iki figürinin ellerinde nar tutukları görülmektedir. Bkz. Ridgway 1977, 85-115.

²⁸ Mollard-Besques 1963, PL.3 MYRINA 194.

²⁹ Doğan-Gürbüz 2012, Lev. 9-10, K. 29-38.

³⁰ Bayburtluoğlu 2015, PL. IX, Kat. No. 17, PL. X, Kat. No. 18, PL. XI, Kat. No.19, PL. XII, Kat. No. 20, PL. XXIX, Kat. No. 53.

³¹ Von Graeve 1999, 245, Abb. 4- 5, Kat. Nr. 9-11.

³² Işık 1980, 207-208, Taf. 3, 22-28.

³³ Mellink 1983, Plate, 59, Fig. 13.

³⁴ Webster 1950, 16a-b, 17a-b; Mollard-Besques 1954, PL. XXV, 199; Higgins 1954a, PL. 9, 47,48; PL. 10, 49 PL. 12, 58 – 62, PL. 13,57; Ducat 1966, PL IX, 3-5, PL. X 4-6. Rohde 1968, 5a, 6a-b, 7.

³⁵ Mendel 1908, PL. III.12. K. 1647; Mollard-Besques 1954, PL. XXV,B179.

³⁶ Cook 1962, Pl. 14-15; Higgins 1954a, PL. 9, 47- 48, PL 10, 49, PL. 13, 57; Ducat 1966, PL. XI, 1-6.

³⁷ Mendel 1908, PL II,4. K. 280; Blinkenberg 1931, 2: 3, 95, 2108, 2114, 2115, 2118;

³⁸ Laumonier 1956, PL.4, 52, 55-57.

³⁹ Cook 1962, Pl. 18-19; Schauenburg 1974, Tafel 6. 6, Taf. 7.7, Taf. 8.7, Taf. 11.20.

⁴⁰ Mollard-Besques 1954, PL. II, 2-4; Pisani 2006, PL. 27, B.

⁴¹ Mollard-Besques 1954, PL. III, B15.

⁴² Higgins 1954a, Pl. 164, 1201.

⁴³ Pautosso 1996, Tav. XII. 118.

⁴⁴ Maniscalco 2018, 2, Fig. 1, a-c.

⁴⁵ Higgins 1954a, PL. 149, 1089; Pautosso 1996, 45, Tav. VI, 50.

Fig. 1: TK. 1 nolu figürin, ön yüz

Fig. 2: TK.1 nolu figürin arka yüz

Fig. 3: TK. 1 nolu figürin, sağ profil

Fig. 4: TK. 1 nolu figürin, sol profil

Birçok araştırmacı Kore tipinin kökeni hakkında çalışmalar yürütmüştür. G. Mendel⁴⁶, G. W. Nelson⁴⁷, A. Laumonier⁴⁸, G. Richter⁴⁹ ve J. Boardman⁵⁰ tipin kökeni hakkında merkez bir kent önermemekte, genel bir tanımla Arkaik Dönem'de İonia Bölgesi'ni işaret etmektedir. E. Rohde, Kore tipinin kökeni konusunda büyük boyutlu taş eserlerin buluntu yoğunluğunu dikkate alarak Samos ya da Miletos olabileceği üzerinde durmaktadır⁵¹. B. S. Ridgway ise Naksos'dan bulunan Nikandre heykelinden kaynaklı olarak Naksos Adası'nı önermekte, fakat adada söz konusu tipe ait eser üretiminin MÖ 550'den sonra son bulduğunu aktarmaktadır⁵². Bu nedenle araştırmacı tipin kökeni hakkında, J. G. Pedley⁵³ ve F. Işık⁵⁴ gibi Samos Hera Kutsal alanından bulunan Cheramyas heykelini önermektedir⁵⁵. C. Bayburtluoğlu, Erythrai'den bulunmuş bu tipteki pişmiş toprak figürinlerin buluntu yoğunluğunu dikkate alarak Miletos ve çevresinde Kore tipinde üretim yapan atölyelerin varlığına işaret etmektedir⁵⁶. Batı Anadolu ve Ege Adaları'nın yerel tipi olan Kuşlu Koreler'in zamanla Kıta Yunanistan ve Sicilya'ya yayılması Arkaik Dönem'de gelişen ticaretin bir işareti olarak yorumlanmaktadır⁵⁷. Bu görüş dışında Kuşlu Kore tipinin Arkaik Dönem içerisinde yoğunluğu yerel sanatçı göçü veya tipin taklitlerinin üretilmesiyle de açıklanmaktadır⁵⁸.

TK. 1. numaralı figürinin de içerisinde bulunduğu Kuşlu Kore tipolojisine ait eserlerin kimi temsil ettiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu tipteki örnekler, Kouros heykellerinden farklı olarak yoğunlukla kutsal alanlardan ele geçmiştir⁵⁹. Klaros ve Delos'da Artemis'e, Samos'da Hera'ya, Atina'da Athena'ya, Eleusis'de Demeter'e ait kutsal alanlardan bulunmuş ve bu nedenle farklı tanımlamalar yapılmıştır⁶⁰. Genellikle tanrıçalara ait kutsal alanlarda bulunmasından kaynaklı olarak söz konusu tipin tanrıçayı mı yoksa figürini adayan ölümlü kişiyi mi temsil ettiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. G. Richter, Kore tipinin adanan tanrıçayı sembolize ettiğini ve göğüs hizasında yerleştirilen ellerin şükran ve iyiliğe teşekkür anlamı taşıdığını düşünmektedir⁶¹.

TK. 1. numaralı figürinde de olduğu gibi göğüs hizasında ellerinde kuş tutan söz konusu tipolojiye ait eserler, bazı araştırmacılar tarafından Aphrodite olarak tanımlanmış veya tanrıçayla ilişkilendirilmiştir⁶². T. Webster, Rhodos'dan bulunan benzer tipteki figürinlerin taşıdıkları kuştan kaynaklı olarak Aphrodite'yle ilişkilendirmenin güç olduğunu aktarır⁶³. Rhodos örneklerinde yoğunlukla bu tipin alabastron formunda üretildiği gözlenmiş, kap formunun kullanım amacının adak

⁴⁶ Mendel 1908, 128.

⁴⁷ Nelson 1935, 49.

⁴⁸ Laumonier 1956, 53.

⁴⁹ Richter 1988, 4.

⁵⁰ Boardman 2001, 73.

⁵¹ Rohde 1968, 17.

⁵² Ridgway 1977, 85-87.

⁵³ Pedley 1976, 52.

⁵⁴ Işık 1980, 208.

⁵⁵ Ridgway 1977, 85-87.

⁵⁶ Bayburtluoğlu 2015, 118.

⁵⁷ Uhlenbrock 2016, 2-10.

⁵⁸ Nelson 1935, 49-51.

⁵⁹ Kore tipolojisine ait eserlerin buluntu yoğunluğu hakkında bkz; Ridgway 1977, 85-86.

⁶⁰ Boardman 2001, 30; Mendel Kos Adası Kuşlu Kore tipindeki figürinleri Demeter olarak tanımlamaktadır, bkz. Mendel 1908, 128-133, Cat. Nr. 1635, 1649. Maniscalco Sicilya'dan bulunan benzer tipteki figürinleri Demeter ve Persephone olarak adlandırmıştır, bkz. Maniscalco 2018, 17.

⁶¹ Richter 1988, 3-4.

⁶² F. Işık, Theangela buluntusu Kuşlu Kore figürinlerini "Kuş Taşıyıcılar – Aphrodite Grubu" olarak sınıflandırmıştır, bkz. Işık 1980, 25. G. W. Nelson söz konusu tipteki figürinleri Aphrodite olarak tanımlamaktadır, bkz. Nelson 1935, 49-51.

⁶³ Webster 1950, 15-16.

işleviyle bağlantılı olduğu düşünülmüştür⁶⁴. Çalışma kapsamında değerlendirilen TK. 1. numaralı figürin nekropol alanında dolgudan bulunmuş, fakat mezar içerisinden ele geçmemiştir. Bu nedenle figürinin buluntu konteksti hakkında yorum yapılamamaktadır. Söz konusu figürinin nekropol alanı sınırları içerisinden bulunmuş olması benzer tipteki eserlerin buluntu kontekstiyle de farklıklar göstermektedir. TK. 1. numaralı Kuşlu Kore figürini, Kyme antik kentinde Arkaik Dönem'de varlığı arkeolojik buluntularla belgelenmiş olan ana tanrıça kültünün bir başka göstergesi olmalıdır⁶⁵.

TK. 2. Oturan Tanrıça/Kadın Figürünü⁶⁶ (Fig. 5-8)

Çalışma kapsamında değerlendirilen TK. 2. numaralı eser khiton üzerine himation giyimli, bir taht üzerinde oturan kadın/tanrıça tipindedir. Figürinin üst gövdesi ve arka yüzü kırık, ön yüzde dizlerinden kaideye kadar olan bölümü korunmuştur. Her iki diz üzerinde yer alan eller sabit ve frontal bir formadır. Ellerin altında yer alan mantonun kıvrımları kaideye doğru dökülmektedir. Elbise içerisindeki bacaklar kalın ve hareketsizdir, ayaklar elbiseden sıyrılıp kaide üzerine basar (Fig. 5-6). TK. 2. numaralı figürünün bir bölümünün kırık olması nedeniyle tipoloji benzer örnekler yardımıyla saptanmıştır⁶⁷. MÖ 6. yüzyılın ortalarında ortaya çıktığı kabul edilen⁶⁸ oturan kadın/tanrıça tipindeki figürinlerin Miletos ve Didyma arasındaki kutsal yolda bulunan Brankhid heykellerinin tipolojik açıdan takipçisi olduğu düşünülmektedir⁶⁹. Taht ya da klismos üzerinde oturan kadın/tanrıçanın bazı örneklerde mantosunun başla birlikte tüm vücudu sardığı görülürken⁷⁰, bazı örneklerde ise başında yüksek bir polos/başlık bulunmaktadır⁷¹. TK. 2. numaralı figürünün başının kırık olması nedeniyle hangi alt tipe ait olduğu saptanamamıştır. Oturan kadın/tanrıça tipindeki figürinlerin elleri dizler üzerinde sabit duran⁷², kucağında minyatür bir hayvan taşıyan⁷³ ya da Kuşlu Kore figürinlerinde de olduğu gibi ellerin göğüs hizasında bir hayvan/obje tutan⁷⁴ farklı tipte örnekleri bulunmaktadır (Fig. 7-8).

Benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda, TK. 2. numaralı oturan kadın/tanrıça figürünün ellerinin şematik formu, manto ucunda yer alan kıvrımları, bacakları ve ayaklarının hareketsizliği dikkate alındığında MÖ 540-520 tarihi önerilmektedir.

⁶⁴ Nelson 1935, 49-51. Rhodos'da çoğunlukla koku kabı olarak üretilmelerinin ticari bir araca dönüştüğünü de göstermektedir; Rohde 1968, 14.

⁶⁵ Marca 2010, 397-417; Marca 2011, 368-382; Marca 2013, 307-319; Marca 2014, 203-216, Marca 2015, 113-135; Marca 2016, 237-253; Marca 2017, 215-233.

⁶⁶ TK. 2. oturan tanrıça/ kadın Figürünü, Müze Env. No: HBŞ ETD 10, Buluntu Yeri: 207/35 75 Numaralı Sondaj, Buluntu Tarihi: 2010, Ölçüleri: h: 5,9 cm, gen: 3,8 cm, cidar: 0.65 cm, tabure h: 1,5 cm, tabure gen: 2,5 cm, Hamur, Astar, Boya Rengi ve Katkı Maddeleri: 2,5 YR 5/6 kırmızı hamurlu, yoğun kum, taşcık, mika ve az miktarda kireç katkılı. Yapım Tekniği: İki ayrı kalıptan yarım döküm tekniğinde üretilmiştir.

⁶⁷ Blinkenberg 1931, 97, 2138; Mollard-Besques 1954, PL. XXVI, B202- B208, PL. XXXV, B326,329; Higgins 1954a, PL.13, 70, PL. 14, 63, 69, 71-73. Laumonier 1956; Pl.5, 63, 64; Rohde 1968, 5b.

⁶⁸ Blinkenberg 1931, 508.

⁶⁹ Rohde 1968, 14.

⁷⁰ Alexander 1934, 126; Çekilmez 2015, 540, fig.1.

⁷¹ Mollard-Besques 1954, PL. XXVI, B202- B204.

⁷² Webster 1950, pl.18; Leyenaar-Plaussier 1979, Pl. 25, 142; Bell 1981, PL. 5, 10.

⁷³ Higgins 1954a, 23, 129.

⁷⁴ Mollard-Besques 1954, PL. XXXV, B326.

Fig. 5: TK. 2 nolu figürin, ön yüz

Fig. 6: TK. 2 nolu figürin arka yüz

Fig. 7: TK. 2 nolu figürin, sağ profil

Fig. 8: TK. 2 nolu figürin, sol profil

Söz konusu eser ile tipolojik benzerlikler gösteren örnekler; başta Kyme⁷⁵ ve Aiolis Bölgesi⁷⁶ olmak üzere, Pitane⁷⁷, Mytilene⁷⁸, Erythrai⁷⁹, Klazomenai⁸⁰, Miletos⁸¹,

⁷⁵ Reinach 1889, PL. VIII.

⁷⁶ Higgins 1954a, PL 74, 567.

⁷⁷ Hekimoğlu 2010, Levha VIII- Levha IX, Kat. No. 5-14.

⁷⁸ Higgins 1954a, 74, 567.

⁷⁹ Bayburtluoğlu 2015, 225, Kat. No. 5, 227, Kat No. 7,10, 228, Kat. No. 13, 229, Kat. No. 14.

⁸⁰ Özyiğit 1993, Res. 82, 84.

⁸¹ Özgan 1978, 235-238; Von Grave 2007, 647, Res. 12-13, Von Graeve 2008, 347, Res.4.

Didyma⁸², Ionia Bölgesi⁸³, Samos⁸⁴, Assos⁸⁵, Troia⁸⁶, Gergis⁸⁷, Neandria⁸⁸, Eleonte⁸⁹, Amyzon⁹⁰, Knidos⁹¹, Halikarnassos⁹², Rhodos⁹³, Kamiros⁹⁴, Lindos⁹⁵, Iasos⁹⁶, Kos⁹⁷, Delos⁹⁸, Thasos⁹⁹, Boeotia¹⁰⁰, Tanagra¹⁰¹, Kıta Yunanistan¹⁰², Atina¹⁰³, Attika¹⁰⁴, Melos Adası¹⁰⁵, Güney İtalya¹⁰⁶ ve Sicilya'dan¹⁰⁷ bulunmuştur.

Oturan kadın/tanrıça tipinin, Arkaik Dönem'de Batı Anadolu başta olmak üzere, Kıta Yunanistan ve Güney İtalya kentlerinde farklı kontektlerden bulunması dönemin plastik sanatı için karakteristik bir unsur olduğunu göstermektedir. Söz konusu tipe ait eserlerin tahtta oturması ve ellerin dizleri üzerindeki duruşunda Mısır etkileri¹⁰⁸ görülse de tipin kökeni hakkında birçok araştırmacının kabul ettiği genel görüş Ionia Bölgesi'dir¹⁰⁹. Bu genel görüşün dışında, M. Bell ve M. Pisani tarafından buluntu yoğunluğunu dikkate alınarak kökeninin Rhodos olabileceği aktarılmaktadır¹¹⁰. Daha sonra M. Bell, Samos ve Miletos'da benzer tipteki anıtsal eserlere atıfta bulunarak merkez bir kentin belirlenmesinin güçlüklerini ifade etmektedir¹¹¹. Oturan kadın/tanrıça tipinin Kıta Yunanistan ve Güney İtalya'ya ticari etkileşim sonucunda yayılmasıyla birlikte söz konusu tipin ithal örnekleri dışında yerel öğeleri ile sentezlenen taklitleri de üretilmiştir¹¹².

TK. 2. numaralı figürinin de içinde bulunduğu oturan kadın/tanrıça tipindeki figürinler kutsal alanların dışında nekropol alanlarına ait kontektlerde de karşımıza çıkmaktadır¹¹³. Bu nedenle tipin tanrısal bir sembol mü olduğu yoksa

⁸² Özgan 1978, 197-205, 1-9.

⁸³ Mollard-Besques 1954, PL. XXVI, B202- B208, PL. XXXV, B326, 329.

⁸⁴ Freyer-Schauenburg 1974, Taf.46, 58, taf. 56, 67.

⁸⁵ Tolun 2008, 1154, Res. 1, Kat. No. 1, Res. 2, Kat. No. 2, Res. 5, Kat. No. 3.

⁸⁶ Winnefeld 1902, 56, zu S. 444, 3-4.

⁸⁷ Kaplan 2009, Lev. 1, Kat. No. 4.

⁸⁸ Kaplan 2009, Lev.2, Kat. No. 5.

⁸⁹ Mollard-Besques 1954, PL. XXXI, B260,262, 266, 269, PL. XXXII, B271,273, 287, 288.

⁹⁰ Çekilmez 2015, 540, fig. 1.

⁹¹ Şahin 2005, 71, Abb.1,b.

⁹² Higgins 1954a, PL.54, 358.

⁹³ Higgins 1954a, PL.13, 70, PL. 14, 63, 69, 71-73; Rohde 1968, 5b.

⁹⁴ Schipporeit 2014, 344, Abb. 3.

⁹⁵ Blinkenberg 1931, PL.97, 2138,2142, PL. 100, 2192, 2191, 2196, 2197.

⁹⁶ Mellink 1983, Lev. 59, fig. 11-12.

⁹⁷ Mendel 1908, lev. 3-9.

⁹⁸ Laumonier 1956, PL.5, 64,71, PL. 16, 73-75.

⁹⁹ Schipporeit 2014, 344, Abb.1, 345, Abb.4.

¹⁰⁰ Mollard-Besques 1954, PL. XI, B85,B87.

¹⁰¹ Webster 1950, Lev.18.

¹⁰² Mollard-Besques 1954, PL. XLIX, B 532-534.

¹⁰³ Morgan 1935, 204, fig. 10, b,f; Broneer 1938, 201, Fig. 35, A.F. 577, A.F. 610, 245, Fig. 73. A.F. 665; Schipporeit 2014, 345, Abb. 5.

¹⁰⁴ Higgins 1954a, PL. 85-86, 654-662; Rohde 1968, 12; Leyenaar-Plaisier 1979, PL.2, 7-12.

¹⁰⁵ Mollard-Besques 1954, PL. XX, B158, 160; Pisani 2006, Fig.3, K.10.

¹⁰⁶ Bell 1981, PL.3, 2b, PL.5, 10, 12-13.

¹⁰⁷ Alexander 1934, 126; Higgins 1954a, PL. 151, 1099, 1102; Pautosso 1996, Tav. III, 22-24, Tav. IV, 27, 31, 36, 34, Tav. VIII, 58, 59, 61, 63.

¹⁰⁸ Boardman 2001, 76.

¹⁰⁹ Blinkenberg 1931, 502; Alexander 1934, 126; Richter 1953, 221; Bell 1981, 15; Pautosso 1996,33; Pisani 2006, 277.

¹¹⁰ Bell 1981, 15; Pisani 2006, 277.

¹¹¹ Bell 1981, 15.

¹¹² Keramikos mezarlığında bulunan benzer tipteki eserlerde kanatlı tahtın Attika'ya özgü olduğunu aktarmaktadır, bkz. Vierneisel-Schlörb 1997, 23-25, Taf 15-22, K. 64-112. Güney İtalya'da oturan kadın/tanrıça tipinde ithal örneklerin dışında yerel olarak üretilen kadın/tanrıçanın elbisenin üzerinde yer alan kolyeler bölgenin özelliklerini taşımaktadır, bkz. Pautosso 1996, Tav VII, 56, 59.

¹¹³ Kerameiokos Nekropolü örnekleri için bkz. Vierneisel-Schlörb 1997, 23-25; Morgantina Nekropolü örnekleri için bkz. Bell 1981, 15, cat. no. 10.

ölümlü bir bireyi mi temsil ettiği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Tapınak buluntuların ise tek bir tanrıçayı ifade etmediği, Atina¹¹⁴ ve Lindos'da Athena'ya¹¹⁵, Samos¹¹⁶ ve Delos'da Hera'ya¹¹⁷, Theangela'de ise Demeter ve Persophone'ye¹¹⁸ ilişkin kutsal alanlardan söz konusu figürin tipine ait buluntulara ulaşılmıştır. B. Vierneisel Schlörb, Kerameikos mezarlığından bulunan benzer tipteki figürinlerin aynı zamanda pek çok tanrıça ile ilişki kontekstlerden bulunmasını tipin koruyucu anne sıfatıyla hem nekropol alanlarında hem de kutsal alanlarda tanrıçaları temsil ettiğini düşünmektedir¹¹⁹. Morgantina Nekropolü'nden bulunan bir başka oturan kadın/tanrıça figürünü ise M. Bell tarafından Persephone olarak tanımlanmaktadır¹²⁰. G. Richter¹²¹ ve A. Laumonier¹²² ise oturan kadın/tanrıça figürinlerinin tanrısallığı sembolize ettiğini aktarmaktadır.

Tahtın genellikle tanrı, tanrıça, kahraman ve ölümler için kullanılan bir sembol olmasından kaynaklı olarak tipin kimi temsil ettiği farklı yorumlara neden olmaktadır. Oturan kadın/tanrıça tipinin polos takan varyasyonları ise tipin tanrıçayı sembolize ettiği fikrini güçlendirmektedir. Fakat V. K. Müller, ölümlülerin kutsal ritüellerde polos giydiklerini aktarmaktadır¹²³. S. T. Schipporeit, söz konusu tipe ait eserlerin ölümlüleri temsil ettiğini Samos'taki Genelaos Grup heykeline ve Miletos'da yer alan oturan kadın heykellerine atıfta bulunarak, taht ile tanrısallığın eşleştirilmesinin dar bir görüş olduğunu ifade etmektedir¹²⁴.

Kyme antik kentinde S. Reinach ve E. Pottier tarafından 1881 yılında yürütülen çalışmalarda nekropol olarak adlandırılan fakat lokalizasyonu belirtilmemiş alanda, Foça taşından yapılmış oturan anıtsal bir heykelle birlikte dört naiskos içerisinde oturan kadın/tanrıça kabartması tespit edilmiştir¹²⁵. Tahtta oturan kadın heykeli, khiton üzerine himation giyimli, başı ve her iki eli eksiktir. Vücudun tahttan ayrıldığı görülmekte, khiton kıvrımlarının dizden kaideye kadar uzanmaktadır. TK. 2. numaralı oturan kadın figürünü ile söz konusu eser karşılaştırıldığında, kolların hareketi ve elbise kıvrımları dikkate alındığında heykelinin daha geç özellikler yansıttığı düşünülmektedir. S. Reinach, söz konusu heykeli Kybele olarak tanımlamıştır. Heykelin ve naiskosların nekropol alanına mezar koruyucusu olarak bırakıldıklarını düşünmekte ve bu eserlerden yola çıkarak Kyme'de Kybele'ye ait bir tapınak olması gerektiğini ileri sürmektedir¹²⁶. S. Reinach'ın bu görüşüne karşılık, Kyme'de İtalyan Kazı Heyeti (MAIKE) tarafından son yıllarda gerçekleştirilen kazılarda, kuzey tepe olarak adlandırılan alanda tespit edilen tapınağın Arkaik Dönem'de kimliği henüz belirlenmeyen bir tanrıçaya ait olduğu sonuca ulaşılmıştır¹²⁷. TK. 2. numaralı oturan kadın/tanrıça tipindeki figürin Kyme Doğu Nekropolü sınırları içerisinde sondaj çalışmaları sırasında bulunmuştur. Bu nedenle bir kontekste ait değildir. Söz konusu eserin kimliği net olmamakla birlikte bir tanrıçayı temsil ettiği düşünülmektedir.

¹¹⁴ Vierneisel-Schlörb 1997, 23-25.

¹¹⁵ Blinkenberg 1931, 502.

¹¹⁶ Freyer-Schauenburg 1974, Taf.46, 58, taf. 56, 67.

¹¹⁷ Laumonier 1956,54.

¹¹⁸ Işık 1980, 46.

¹¹⁹ Vierneisel-Schlörb 1997, 23-25.

¹²⁰ Bell 1981, 124,10.

¹²¹ Richter 1953,70.

¹²² Laumonier 1956, 557.

¹²³ Müller 1915, 80-88.

¹²⁴ Schipporeit 2014, 323-327.

¹²⁵ Reinach 1889, 544.

¹²⁶ Reinach 1889, 544-558.

¹²⁷ Lagona 2000, 143-148; Garso 2008, 31; Marca 2015, 215.

TK. 3. Bes Figürini Parçası¹²⁸ (Fig. 9-12)

Çalışma kapsamında değerlendirilen son eser MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı Anadolu'da görülmeye başlayan Bes figürinine ait bir parçadır. Söz konusu figürinin başı ve gövdesinin bir bölümü korunmuştur (Fig. 9-10). Bu nedenle tipoloji benzer örneklerin değerlendirilmesiyle saptanmıştır¹²⁹. TK. 3. numaralı figürinin yüzü dolgun ve yuvarlak, alnı dışa çıkık, gözleri badem formu, dudakları ince ve ağzı kapalıdır. Korunan sol omzu üzerinde ikinci bir figüre ait bacak ve gövde parçası yer almaktadır. Tipin genel özelliği dolgun hatlara sahip ve göbekli olması, bunun dışında söz konusu tipolojiye ait eserlerin farklı varyasyonları bulunmaktadır. TK. 3. numaralı figürinde de olduğu gibi omzunda çocuk ya da maymun taşıyan veya elleri göbeğinin üzerinde duran alt tiplere sahiptir (Fig. 11-12)

Fig. 9: TK. 3. nolu figürin, ön yüz

TK. 3. numaralı figürin ile benzer tipolojik özellikler gösteren örnekler, Pitane¹³⁰, Ephesos¹³¹, Samos¹³², Miletos/Samos?¹³³, Ionia Bölgesi¹³⁴, Amyzon¹³⁵, Rhodos¹³⁶, Delos¹³⁷, Lindos¹³⁸, Kamiros¹³⁹, Melos¹⁴⁰, Gela¹⁴¹, Naukratis¹⁴², Cuma¹⁴³, Morgantina¹⁴⁴, Megara Hyblaea¹⁴⁵, Salamis¹⁴⁶ ve Argos'dan¹⁴⁷ bulunmuştur.

¹²⁸ TK. 3. Erkek Figürin Parçası. Müze Env. No: HBS ETD 12, Buluntu Yeri: D12-Y38- I, Buluntu Tarihi: 11.10.2010, Seviye: 7.34 cm, Ölçüleri: h: 4,6 cm, gen: 3,8 cm, baş h: 2.50 cm, baş gen: 2 cm, bacak h: 3,8 cm, bacak gen: 1,1 cm. Hamur, Astar, Boya Rengi ve Katkı Maddeleri: 5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi hamur renginde, 5 YR 8/1 beyaz astarlıdır. Beyaz astar üzerinde 2.5 YR 4/8 sarımsı kırmızı ek boya izleri eserin yüzünde gözlemlenmiştir. Hamur taşçık ve kum katkılıdır. Yapım Tekniği: İki ayrı kalıptan yarı döküm tekniğinde üretilmiştir.

¹²⁹ Waldstein 1905, 28, cat. Nr. 11, fig. 45; Maximova 1927, PL. XVII, 71a,b; Higgins 1954a, PL. 18, 87; Nicholson 1968, Plate 3, 22.

¹³⁰ Hekimoğlu 2010, Levha XIX, Kat. No. 38.

¹³¹ Higgins 1954a, PL. 18, 87.

¹³² Sinn 1977, Tafel 5, Kat. Nr. 15.

¹³³ Nicholson 1968, Plate 3, 22.

¹³⁴ Maximova 1927, PL. XVII, 71a,b.

¹³⁵ Çekilmez 2015, 540, fig.1.

¹³⁶ Winter 1903, PL. 213, 2; Higgins 1954a, PL. 18, 86-94.

¹³⁷ Laumonier 1954, PL. 25, 211, 212.

¹³⁸ Blinkenberg 1931, Pl. 108, 2314-2318.

¹³⁹ Hutton 1899, Fig. 11; Higgins 1954a, PL. 18, 86,88.

¹⁴⁰ Higgins 1954a, PL. 18, 93,94.

¹⁴¹ Higgins 1954a, PL. 18, 90.

¹⁴² Higgins 1954a, PL. 18, 92.

Fig. 10: TK. 3. nolu figürin, arka yüz

Fig. 11: TK. 3. nolu figürin, sağ profil

Fig. 12: TK. 3. nolu figürin, sol profil

TK. 3. numaralı Bes figürinin bir bölümünün kırık olması nedeniyle tarihlendirme benzer örneklerle yapılan karşılaştırmalar ve analogi sonucunda yapılmıştır (Fig. 11-12). Oryantalizan Dönem’de, Mısır etkisiyle birlikte Batı Anadolu’da MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlayan tipin dönemin sonlarına doğru popülerliğini kaybettiği tespit edilmiştir¹⁴⁸. Bu nedenle Kyme Doğu Nekropolü örneğinin MÖ 550-500 yıllarına ait olabileceği düşünülmektedir.

TK. 3. numaralı eserin de içinde bulunduğu tipolojiye ait figürinlerin kökeni konusunda kabul edilen genel görüş Mısır olmasına karşın, tipin kimi temsil ettiği konusunda farklı tanımlamalar bulunmaktadır. A. Laumonier, Delos’dan bulunan benzer tipteki figürinlerin kökeninin Mısır olduğuna değinmekte, eserleri “grotesk” olarak tanımlamaktadır¹⁴⁹. Lindos buluntularını değerlendiren C. Blinkenberg, tipin kökeni için Mısır’ı işaret etmekte, Ptah - Sokar ve Osiris’in temsilleri olduğunu aktarmakta, örnekleri “iblis/şeytan” olarak tanımlamaktadır. Söz konusu figürinlerin kil özelliklerinden kaynaklı olarak İonia atölyesinin üretimi olabileceğini öne sürmektedir¹⁵⁰. A. Furtwängler, farklı merkezlerden bulunan benzer tipteki örnekler için C. Blinkenberg’in öne sürdüğü görüş gibi kil ve stil özelliklerinin değerlendirilmesiyle söz konusu figürinlerin tek bir atölyenin üretimi olduğunu düşünmekte, merkez kent için Samos ya da Miletos’u önermektedir¹⁵¹. Bu tipte yapılmış figürinlerin kökeninin Ptah’dan geldiğini, Batı toplumlarının Hephaistos’a dönüştürdüğünü aktarmaktadır¹⁵². M. S. Höricht, benzer tipteki örneklerin Bes ya da Ptah ile ilişkili olduğunu, C. Waldstein ise benzer tipteki örneklerin Bes ile ilişkili olabileceğini belirtmektedir¹⁵³. Batı Anadolu’da özellikle Miletos antik kentindeki Aphrodite Oikos Tapınağı ve terasında yoğun olarak ele geçen benzer tipteki

¹⁴³ Höricht 1987, Tav IV, B 1.

¹⁴⁴ Bell 1981, PL. 11, 48A-49.

¹⁴⁵ Boehlau 1898, Tafel XIII, 4.

¹⁴⁶ Cesnola 1887, 270, fig. 289.

¹⁴⁷ Waldstein 1905, 28, cat. nr 11, fig. 45.

¹⁴⁸ Bell 1981, 16; Sinn 1977, 25; Höricht 1987, 42.

¹⁴⁹ Laumonier 1954, 92.

¹⁵⁰ Blinkenberg 1931, 560.

¹⁵¹ Furtwängler 1913, 417.

¹⁵² Furtwängler 1913, 418-420.

¹⁵³ Höricht 1987, 42; Waldstein 1902, 28.

figürinler günümüzde Arkaik Dönem Miletos figürinleriyle ilgili bir korpus çalışması yürüten V. von Grave tarafından Bes olarak tanımlanmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen TK. 3. numaralı figürinin, sol omzu üzerinde duran ikinci figüre ait üst gövde bölümü kırıktır. Bu nedenle tanımlama Lindos¹⁵⁴, Kamiros¹⁵⁵ ve Morgantina'dan¹⁵⁶ bulunmuş benzer tipteki korunan örneklerle yapılan karşılaştırmalar sonucunda saptanmıştır. TK. 3. numaralı figürinin sol omzu üzerinde bir çocuk taşıdığı ve figürinin Bes'i temsil ettiği düşünülmektedir. Bes, Mısır mitolojisinde doğumun, doğurganlığın, cinselliğin, mizahın ve çocukların koruyucusu tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵⁷. R. David, Bes'in doğum tanrıçası Taurert'in eşi olduğunu aktarmakta ve doğuma yardımcı, çocukların koruyucusu ve neşeli insanların tanrısı olarak tanımlamaktadır¹⁵⁸. Ayrıca Bes'e ait bir tapınağın olmadığı ve bu nedenle tanrıya tapınımın ev içerisinde gerçekleştiğine de değinmektedir.¹⁵⁹ Benzer tipteki figürinler hem kutsal alanlara ait adak çukurlarında, hem de nekropol alanlarına ait kontekstlerde bulunmaktadır. Kyme Doğu Nekropolü örneğinde de olduğu gibi, Samos¹⁶⁰, Megara Hyblaea¹⁶¹ ve Morgantina'dan¹⁶² bulunan benzer tipteki figürinler nekropol alanı buluntusu olarak karşımıza çıkar. Bes figürinlerinin çoğunlukla çocuk mezarlarına ait kontekstlerde bulunuyor olması çocukların koruyucu tanrısı kimliği ile ilişkilendirilmiştir¹⁶³. Çalışma kapsamında değerlendirilen TK. 3. numaralı Bes figürünü parçasının sondaj çalışmaları sırasında dolgu içerisinde bulunması nedeniyle eserin konteksti hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat ikonografik olarak değerlendirildiğinde TK. 3. numaralı figürinin olasılıkla bir çocuğa ait mezara koruyuculuk amacıyla bırakılan apotropaik bir obje olduğu düşünülmektedir.

Figürinlerin Teknik Özellikleri

Pişmiş toprak figürinlerin üretilmesindeki temel madde kildir¹⁶⁴. Kil elde edildikten sonra figürinin üretimi için kullanılmasına kadar pek çok işlemde geçmektedir¹⁶⁵. Kilin içerisindeki katkı maddeleri, astar ve boya özellikleri pişmiş toprak bir eserin üretim merkezi ve atölye özelliklerinin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen figürinlerin kil ve katkı maddeleri yüksek

¹⁵⁴ Blinkenberg 1931, 561, PL. 108, 2318.

¹⁵⁵ Higgins 1954a, 56, PL. 18, 88.

¹⁵⁶ Bell 1981, 129, PL. 11, 48b.

¹⁵⁷ Renner 2016, 132.

¹⁵⁸ David 2003, 153-154.

¹⁵⁹ David 2003, 153-154.

¹⁶⁰ Boehlau 1898, 155.

¹⁶¹ Boehlau 1898, Tafel XIII, 4.

¹⁶² Bell 1981, 129, PL. 11, 48A-49.

¹⁶³ Bell 1981, 16.

¹⁶⁴ Bir bölgenin üretimini gösteren en önemli kanıt o bölgede bulunan ve terrakotalarda kullanılan kildir, bkz. Higgins 1954a, 9. Batı Anadolu'daki önemli üretim merkezlerinden Myrina'da bulunan figürinler üzerinde yapılan incelemeler, kilin mika katkılı, erken figürinlerde soluk portakal rengine daha geç olan örneklerde ise kırmızı tonlarında olduğunu göstermiştir, bkz. Mollard-Besques 1963, 21. Smyrna örnekleri portakal ya da soluk portakal rengine grimsi hamurludur, bkz. Mollard-Besques 1963, 68. Pergamon'da ise MÖ 2. ve 1. yüzyılda hamur sarımsı renktedir, bkz. Töpperwein 1976, 26; Troia'da kahverengimsi sarıdan grimsi kahverengine kadar değişir, bkz. Burr-Thompson 1963, 16. Priene'de parlak ve soluk portakal ile kahverengi arasında değişir, bkz. Rumscheid 2006, 1.

¹⁶⁵ Antik Dönemde seramik üretiminde de olduğu gibi dere ve çay yataklarından elde edilen kil öncelikle içerisinde bulunan katkılardan arındırılmak için elenir, dinlendirme havuzlarında su ile karıştırılır ve bir süre bekletilir. Bekletilen çözeltilin tabanına biriken çökelti astar ve yapıştırma işlemi için başka bir alana ayrılır. Bekleme havuzunda biriken kil güneşte kurutulur ve üretim aşamasına kadar depolanır ve şekillendirilmeyi beklemektedir, bkz. Tavukçu 1999, 25.

çözünürlüklü dijital mikroskop aracılığıyla gözlenmiştir. Hamur renkleri, astar ve boya özellikleri ise *Munsell Toprak Rengi Kataloğu*¹⁶⁶ renk tablosuna göre saptanmıştır. Çalışma kapsamında değerlendirilen üç figürin İzmir Arkeoloji müzesi deposunda korunmaktadır. İzmir Müzesi Müdürlüğü'nden alınan izinler doğrultusunda figürinlerin kil ve katkı özellikleri, yapım teknikleri, astar ve boya özellikleri incelenmiştir. İncelenen figürinlerin üzerinde son yıllarda arkeoloji biliminde yaygın kullanılan arkeometrik analiz işlemleri uygulanmamıştır. Bu nedenle incelemeler gözleme dayalı olarak yapılmıştır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen TK. 1-3 numaralı eserler farklı tonlarda kil rengine sahip olmalarına rağmen katkı maddelerinde benzerlikler tespit edilmiştir. İncelenen üç eserde de kil içerisinde yoğun kum, mika ve az miktarda kireç katkısı bulunmaktadır. Arkaik Dönem'de kilin iyi arıtılmadan kullanıldığını göstermekte ve koroplastlar tarafından figürinin dayanıklılığını artırmak için bilinçli yapılan bir uygulama olarak düşünülmektedir. Antik Dönem'de pişmiş toprak figürinlerin üretiminde el, çark ve kalıp olmak üzere üç ayrı teknik kullanılmaktaydı¹⁶⁷. Çalışma kapsamında incelenen figürinlerin tümü kalıp tekniği kullanılarak üretilmiştir¹⁶⁸. Kalıp ile üretilen figürinlerde döküm, yarı döküm ve baskı olmak üzere üç ayrı teknik kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında TK. 1 numaralı Kuşlu Kore figürini döküm tekniği kullanılarak üretilmiş, TK. 2 ve TK. 3 numaralı eserler ise iki ayrı kalıptan yarı döküm tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen TK. 1 ve TK. 3. numaralı figürinlerde kalıptan çıkarıldıktan sonra saç detaylarının ince uçlu bir alet ile "*Mısır Peruğu*" şeklinde biçimlendirildiği gözlenmiştir.

Figürinlerin üretim aşamalarından biri de fırınlanmadan önce yapılan astar uygulamasıdır. Astar figürinin sağlamlığını ve kil üzerine uygulanan boyanın kalıcılığı ve canlılığını artırmaktadır¹⁶⁹. Arkaik Dönem'e tarihlenen figürinlerde yoğunlukla kireç veya alçı taşından oluşturulmuş sıvı kıvamdaki karışım ile elde edilen beyaz macun kıvamlı astar uygulaması kullanılmaktadır. TK. 1. ve TK. 3. numaralı figürinlerde kalın macun kıvamlı astar görülmekte olup, TK. 2 numaralı oturan tanrıça/kadın figürinin de ise aşınmadan kaynaklı olarak astar korunmamıştır. Figürinlerin vücut, yüz, saç ve kıyafet detaylarının bitki köklerinden ve çeşitli minarellerden elde edilen boyalar ile dekore edilmesi, Higgins'e göre MÖ 7. yüzyıldan itibaren kullanılan bir yöntemdir¹⁷⁰. TK. 1 numaralı Kore figürinin saçında siyah boya izleri, kıyafeti üzerinde ise kırmızı boya kalıntıları gözlenmiştir. TK. 3. numaralı figürinde ise başın bir bölümünde kırmızı boya kalıntıları görülmektedir.

Kyme Figürinleriyle İlgili Atölye Önerileri ve Kentler Arası Üretim İlişkileri

Çalışma kapsamında değerlendirilen Kyme Doğu Nekropolü Arkaik Dönem figürinlerinin üretim merkezlerinin saptanması ancak arkeometrik analizler sonucunda elde edilen verilerle belirlenebilir. İncelenen TK. 1, TK. 2 ve TK. 3. numaralı figürin tipleri hakkında araştırmacılar tarafından yapılan köken ve atölye saptaması önerileri yukarıda aktarılmaya çalışılmıştır. Fakat bu öneriler sadece buluntu yoğunluğu dikkate alınarak yapılmış ve daha sonrasında konu hakkında

¹⁶⁶ Munsell Color Chart, 2017.

¹⁶⁷ Çokay-Kepçe – Özden-Gerçeker 2011, 16-20.

¹⁶⁸ Çalışma kapsamında incelenen eserlerin tamamının kalıp üretimi olması nedeniyle el ve çark yapımı figürinler hakkında detaylar sunulmamıştır. Detaylı bilgi için bkz. Higgins 1954a, 3-7.

¹⁶⁹ Higgins 1970, 272-274.

¹⁷⁰ Higgins 1970, 272.

herhangi bir çalışma yürütülmemiştir. İncelenen figürinlerden TK. 1 numaralı Kuşlu Kore ve TK. 2 numaralı oturan tanrıça/kadın figürinlerinin İonia/Miletos kökenli, TK. 3. numaralı Bes figürinin ise tipolojik açıdan Mısır kökenli olduğu, Batı Anadolu'da MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlandığı ve İonia Bölgesi ya da Rhodos kentinde tipi üreten uzman bir atölyenin varlığı düşünülmektedir. Fakat konu hakkındaki bilgilerin analoji yöntemiyle yapılması, yeteri kadar kalıp ve Arkaik Dönem'e ait söz konusu tipler hakkında üretim yapan atölyelerin henüz saptanamaması, benzer tipte farklı buluntu merkezlerinden elde edilen figürinler üzerinde analizlerin yapılmaması nedeniyle üretim merkezi saptaması yapılamamaktadır. Üretim merkezi belirlenememiş olsa da çalışma kapsamında ele alınan figürinlerin Batı Anadolu'da, Kıta Yunanistan'da ve Güney İtalya'da bulunan benzer örnekleri ile karşılaşılmıştır; bu durum Arkaik Dönem'de deniz ticaretinin etkisiyle Kyme'nin de dönem için önemli bir liman kenti statüsüne sahip olduğunu göstermektedir.

Kyme antik kentinin koroplastiği özellikle Hellenistik Dönem'de Myrina kentine yakınlığı nedeniyle araştırmacıların üzerinde durmadığı konulardan biridir. Bu nedenle çalışma kapsamında incelenen figürinlerle birlikte kentin Antik Dönem'de koroplastik sanatına dair edindiğimiz gözlemlerin aktarılmasının gelecek çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz. Çalışma kapsamında değerlendirilen MÖ 540-520 yıllarına tarihlenen, İonia Bölgesi kökenli olduğunu düşündüğümüz TK. 2 numaralı oturan tanrıça/kadın tipinin, Kyme kentinde MÖ 5. yüzyılda tahta oturan ve kucağından taşıdığı çocuk ya da bebeğin duruşuna göre farklı alt tiplere ayrılan Kourotrophos tipolojisinin kökenini oluşturduğu düşünülmektedir. Kyme antik kentinde yapılan çalışmalarda Kuzey Tepe tapınak alanında bulunan adak çukurlarından ve nekropol alanlarından çok sayıda MÖ 5. yüzyıla tarihlenen Kourotrophos figürinleri saptanmıştır¹⁷¹. Bu tipteki figürinlerin buluntu yoğunluğu dikkate alındığında Aiolis Bölgesi kentleri içerisinde Kyme'de sayısal olarak baskın olduğu görülmekte ve bölgedeki diğer kentlerde ise birkaç tekil örnekle temsil edildiği anlaşılmaktadır¹⁷². Kyme antik kentinde gözlemlenen bu yoğunluk aynı zamanda kente yapılan çalışmalar sırasında bulunan kalıplarla da kente MÖ 5. yüzyılda Kourotrophos ve Tapınak Oğlanı figürinlerinin üretiminde uzmanlaşmış atölyelerin varlığını göstermektedir¹⁷³. Yüksek Hellenistik Dönem'de Myrina figürin üretimi konusunda bir ekol oluşturmuş, bu durum coğrafi yakınlığından kaynaklı olarak Kyme'de üretimin durduğunu düşündürmektedir. Söz konusu döneme ait Kyme'de saptanan pek çok figürinin Myrina üretimi olması bu kanıyı destekler niteliktedir. Fakat çalışmanın konusunu oluşturan Habaş Nekropolü Kurtarma kazılarında MÖ 2. yüzyıla ait plaka kalıbının¹⁷⁴ bulunması Kyme'de Hellenistik Dönem'de de üretimin devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Sonuç olarak Arkaik ve Klasik Dönem'de Kyme'nin hemen yakınındaki Myrina kentine göre daha fazla figürin ürettiği, MÖ 2. yüzyıla birlikte üretimin yoğun olarak Myrina kentine kaydığı anlaşılmaktadır. Gelecek yıllarda Kyme kentinde yapılacak kazı ve araştırmalarla Arkaik ve Klasik Dönem Kyme koroplastiğine dair daha çok bilginin elde edileceği düşünülmektedir.

¹⁷¹ Dufkova 1974, PL. 27, 9-17; Leyenaar-Plaisier 1979, PL. 20, 108-112; Fırat 2004, Lev. 4-9; Çokoğullu 2007, Kat. No. 4-12; Grasso 2008, 31; Lebe 2013, Kat. No. 7-32.

¹⁷² Larisa için bkz. Boehlau-Schefold 1942, taf.6, Nr. 4-5; Myrina için bkz. Mollard-Besques 1963, Pl. 5, MYRINA 1138; Aigai için bkz. Dereboylu 2012, Lev. 32, K. 93-95.

¹⁷³ Marca 2015, 216-217, 231, Res. 11.

¹⁷⁴ Taşpınar 2019, Lev. 48, K. 45.

KAYNAKÇA

Akurgal 1956

E. Akurgal, "Foça Kazıları ve Kyme Sondajları", *Anatolia* 1, Ankara, 1956, 32-42.

Alexander 1934

C. Alexander, "A Greek Terracotta Statuette", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin* 29, No. 7, New York, 1934, 126.

Atıcı – Karakaş 2013

M. Atıcı – G. Karakaş, "Kyme Doğu Nekropolü (İzmir İli, Aliğa İlçesi, Samurlu Köyü, 877 ve 879. Parsel)", *22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 229-242.

Atilla v.d. 2015

C. Atilla – E. Korkmaz – B. Gürman, "Kyme Doğu Nekropolü Mezar Tipleri", *Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan*, Ed. E. Okan – C. Atilla, İstanbul, 2015, 13-29.

Baltazzi 2002

A. Baltazzi, "Bir İzmir'li Arkeolog: Büyük Dedem Demostene Baltazzi", *İzmir Kent Kültürü Dergisi* 5, İzmir, 340-341.

Bayburtluoğlu 2015

C. Bayburtluoğlu, *Erythrai Cilt I-II*, Ankara, 2015.

Bell 1981

M. Bell, *Morgantina Studies: The Terracottas*, Vol. I, New Jersey, 1981.

Blinkenberg 1931

C. Blinkenberg, *Lindos. Fouilles de l'Acropole 1902-1914. I. Les petit objets*, Berlin, 1931.

Boardman 2001

J. Boardman, *Yunan Heykeli, Arkaik Dönem*, İstanbul, 2001.

Boehlau – Schefold 1942

J. Boehlau – K. Schefold, *Larisa am Hermos. III, Die Kleinfunde*, Berlin, 1942.

Boehlau 1898

J. Boehlau, *Aus ionischen und italischen Nekropolen: Ausgrabungen und Untersuchungen zur Geschichte der nachmykenischen griechischen Kunst*, Leipzig, 1898.

Bronner 1938

O. Bronner, "Excavations on the North Slope of the Acropolis 1937", *Hesperia* 7/2, 1938, 161-263.

Burr-Thompson 1963

D. Burr-Thompson, *Troy, The Terracotta Figurines of the Hellenistic Period: Supplementary Monograph III*, New Jersey, 1963.

Cesnola 1887

A. P. Cesnola, *Salamina (Cipro): Storia, Tesori e Antichità, Salamina nell'Isola di Cipro*, Roma, 1887.

Cook 1962

J. M. Cook, *Ancient Peoples and Places, The Greeks, in Ionia and the East*, London, 1962.

Çekilmez 2015

M. Çekilmez, "Archaic Terracottas from the Louis Robert Excavations at Amyzon", *Figurines de terre cuite en Mediterranee grecque et romaine, Vol. 2, Iconographi et Contextes*, Ed. A. Müller – E. Lafli, France, 2015, 538-540.

Çırak – Kaya 2010

N. Çırak – S. Kaya, "2009 İDÇ Nekropolü Kurtarma Kazısı", *18. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 2010, 217-232.

Çırak – Kaya 2012

N. Çırak – S. Kaya, "La Necropoli dell'İDÇ", *Kyme d'Eolide, Catalogo della Mostra fotografica: Scavi archeologici italiani a Kyme d'Eolide Centro Editoriale e Librario*, Ed. A. L. Marca- S. Mancuso, Calabria, 2012, 24-25.

Çokoğullu 2007

S. Çokoğullu, *Ege Gübre Kazısı'ndan Ele Geçen Pişmiş Toprak Heykelcikler*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.

David 2003

R. David, *Handbook to Life in Ancient Egypt*, New York, 2003.

Dereboylu 2012

E. Dereboylu, *Aigai Pişmiş Toprak Figürinleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2012.

Dereboylu-Poulain 2017

E. Dereboylu-Poulain, "1880-1882 Yılları Arasında Myrina'da Atina Fransız Okulu Kazıları", *Myrina ve Gryneion Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Belgeler ve Yeni Araştırmalar, 1. Cilt*, Ed. M. Çekilmez – E. Dereboylu-Poulain, Ankara, 2017, 65-80.

Doğan-Gürbüz 2012

E. Doğan-Gürbüz, *Klaros Kazıları Bulunmuş Olan Pişmiş Toprak Figürinler ve Kültür Açısından Değerlendirilmeleri*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Ducat 1966

J. Ducat, *Les Vases Plastiques Rhodens, Archaiques En Terre Cuite*, Paris, 1966.

Dufkova 1974

M. Dufkova, "Terracottas", *Anatolian Collection of Charles University – Kyme I*, Ed. J. Bouzek, Praha, 1974, 103-162.

Fırat 2004

M. Fırat, *Aliağa Kurtarma Kazısından Ele Geçen Pişmiş Toprak Figürinler*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004.

Freyer-Schauenburg 1974

B. Freyer-Schauenberg, *Samos XI: Bildwerke der archaischen zeit und des Strengen Stils*, Bonn, 1974.

Furtwängler 1913

A. Furtwängler, *Kleine Schriften*, München, 1913.

Grasso 2008

A. T. Grasso, *Il Santuario dello Kourotrophos a Kyme Eolica* Ricerca I, Universita Della Calabria, Collana del Dipartimento di Archeologia e Storia delle Arti, Calabria, 2008.

Hekimoğlu 2010

A. Hekimoğlu, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Pitane Pişmiş Toprak Figürinleri*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2010.

Herodotos

Herodotos, *Herodot Tarihi*, Çev. M. Ökmen, İstanbul, 2012.

Hesiodos

Hesiodos, *Hesiodos Eseri ve Kaynakları, İşler ve Günler - Theogonia*. Çev. S. Eyüboğlu – A. Erhat, Ankara, 1977.

Higgins 1954a

R. A. Higgins, *Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities, British Museum I; Greek: 730-330 B.C.*, London, 1954.

Higgins 1954b

R. A. Higgins, "Two Archaic Terracottas", *The Journal of Hellenic Studies* 74, 1954, 177.

Higgins 1970

R. A. Higgins, "The Polychrome Decoration Of Greek Terracottas", *Studies In Conservation* 15,4 *Special Issue On The Conservation, Technique And Examination Of Polychromed Sculpture*, 1970, 272-277.

Höricht 1987

M. S. Höricht, *Le Terrecotte Figurate di Cuma del Museo Archeologico Nazionale di Napoli*, *Studia Archaeologica* 49, Roma, 1987.

Hutton 1899

C. A. Hutton, *Greek Terracotta Statuettes*, New York, 1899.

Işık 1980

F. Işık, *Die Koroplastik von Theangela in Karien und ihre Beziehungen zu Ostionien zwischen 560 und 270 v. Chr.*, *Istanbul Mitteilungen*, Beiheft 21, Tübingen, 1980.

İdil 1984

V. İdil, "Kyme Kazısı 1983 Çalışmaları", *6. Kazı Sonuçları Toplantısı*, İzmir, 1984, 415-419.

İren 2008

K. İren, "The Necropolis Of Kyme Unveiled: Some Observations On The New Finds", *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı Cilt II*, Ed. İ. Delemen – S. Çokay-Kepçe – A. Özdizbay – Ö. Turak, Antalya, 2008, 613-639.

Kaplan 2009

D. Kaplan, *Çanakkale Arkeoloji Müzesi Frank Calvert Koleksiyonu Terrakotta Figürinleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2009, Ankara.

Çokay-Kepçe – Özden-Gerçeker 2011

S. Çokay-Kepçe – S. Özden-Gerçeker, *Kilden Suretler. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Antik Çağ Terrakotta Figürinleri / Images In Terracotta - Ancient Terracotta Figurines In The Sadberk Hanım Museum Collection*, İstanbul, 2011.

Konak-Tarakçı – Selçuk 2012

S. Konak-Tarakçı – T. Selçuk, “Batı Limanı 1205 Parsel Kurtarma Kazısı 2011”, *21. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 2012, 185-198.

Korkmaz – Gürman 2011

E. Korkmaz – B. Gürman, “İzmir İli, Aliğa İlçesi, Bozköy Biçerova Mevkii Kyme Antik Kenti Doğusu Sur Dışı Yapıları ve Doğu Nekropolü Kurtarma Kazısı”, *20. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 2011, 71-96.

Koşay v.d. 2013

H. Z. Koşay – E. Z. Orgun – S. Bayram – E. Tan, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Çağlarında Türk Kazı Tarihi*, Ankara, 2013.

Küçükğüney – Tunç 2008

Z. Küçükğüney – P. A. Tunç, “İDÇ Liman Kurtarma Kazısı (İzmir İli, Aliğa İlçesi, Çakmaklı Köyü, Kendirci Mevkii, 613 ve 68 Parseller)”, *17. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, Ankara, 2008, 53-74.

Lagona 1987

S. Lagona, “1986 Yılında Kyme’de Sürdürülen Arkeoloji ve Topoğrafya İncelemeleri”, *9. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1987, 89-95.

Lagona 1988

S. Lagona, “Kyme 1987 Kazıları”, *10. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1988, 53-59.

Lagona 1989

S. Lagona, “1988 Yılı Kyme Kazıları”, *11. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1989, 69-77.

Lagona 1991

S. Lagona, “1989 Yılı Kyme Kazıları”, *12. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1991, 201-219.

Lagona 1992

S. Lagona, “1990 Yılı Kyme Kazıları”, *13. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1992, 91-99.

Lagona 1993

S. Lagona, “1991 Yılı Kyme Kazıları”, *14. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1993, 309-315.

Lagona 1995

S. Lagona, “1992 Yılı Kyme Kazıları”, *15. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 1995, 1-11.

Lagona 1998

S. Lagona, “1996 Yılı Aiolis Kymesi Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları”, *19. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 1, Ankara, 1998, 837-844.

Lagona 2000

S. Lagona, “Aiolis Kymesi 1998 Yılı Kazı ve İnceleme Çalışmaları”, *21. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 2000, 217-227.

Lagona 2003

S. Lagona, “Aiolis Kyme'sinde Yirmi Yıldır Sürdürülen İtalyan Arkeolojik Kazı ve Araştırmaları”, *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 2003, 485- 481.

Lagona 2007

- S. Lagona, "Kyme 2004", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt1, Ankara, 2007, 9-15.
- Laumonier 1956
- A. Laumonier, *Exploration Archéologique de Délos XXIII. Les figurines de terre cuite*, Paris, 1956.
- Lebe 2013
- F. Lebe, *İDÇ Nekropolü'nde 2009-2011 Yılları Arasında Mezar Dışından Gelen Figürinler*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2013.
- Leyenaar-Plaisier 1979
- P. G. Leyenaar-Plaisier, *Les terres cuites grecques et romaines, Catalogue de la Collection du Musée National des Antiquités à Leiden*, Leiden, 1979.
- Maniscalco 2018
- L. Maniscalco, "Terracotta Figurines and the Acrolithic Statues of Demeter and Kore from Morgantina", *Les Carnets de l'ACoSt* 17, 2018, 1-13.
- Marca 2010
- A. L. Marca, "Kyme 2008 Çalışmaları", 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 4, Ankara, 2010, 397-417.
- Marca 2011
- A. L. Marca, "Kyme 2009 Yılı Kazıları", 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 4, Ankara, 368-382.
- Marca 2012
- A. L. Marca, "Kyme 2010: Şehir ve Yayılım Alanı, Topoğrafik Veriler", 27. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 2012, 191-208.
- Marca 2013
- A. L. Marca, "Aiolis Kymesi 2011 Yılı Kazıları", 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 2013, 307-319.
- Marca 2014
- A. L. Marca, "Aiolis Kymesi 2012 Yılı Kazı Çalışmaları", 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 3, Ankara, 2014, 203-216.
- Marca 2015
- A. L. Marca, "Eski ve Yeni Görünümüyle Aiolis Kymesi Arkeolojik Siti", 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 3, Ankara, 2015, 113-135.
- Marca 2016
- A. L. Marca, "Kyme'deki Kültler ve Kutsal Alanlar", 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 3, Ankara, 2016, 237-253.
- Marca 2017
- A. L. Marca, "Aiolis Kyme'si Antik Kenti Merkezindeki Kentsel Alan Dönüşümü", 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt 2, Ankara, 2017, 215-233.
- Maximova 1927
- M. I. Maximova, *Les Vases Plastiques Dans L' antiquite, Époque archaïque*, Tome I-II, Paris, 1927.
- Mellink 1983
- M. J. Mellink, "Archaeology in Asia Minör", *AJA* 65, 1983, 37-52.

Mendel 1908

G. Mendel, *Catalogue des Figurines Grecques de Terre cuite: Musees Imperiaux Ottomans*, İstanbul, 1908.

Mollard-Besques 1954

S. Mollard-Besques, *Musée National du Louvre. Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs, Étrusques et Romains. I, Époques Préhellénique, Géométrique, Archaïque et Classique*. Text and Plates, Paris, 1954.

Mollard-Besques 1963

S. Mollard-Besques, *Catalogue Raisoné des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains II Myrina*. Musée du Louvre et Collections des Universités de France, Paris, 1963.

Mollard-Besques 1972

S. Mollard-Besques, *Catalogue Raisoné Des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains III, Époques Hellenistique et Romaine Grèce et Asie Mineure*, Paris, 1972.

Morgan 1935

C. H. Morgan, "The Terracotta Figurines from the North Slope of the Acropolis", *Hesperia* 4/2, 1935, 189-213.

Müller 1915

V. K. Müller, *Der Polos, die Griechische Götterkrone*, Berlin, 1915.

Nelson 1935

G. W. Nelson, "Greek Terra-Cotta Statuette", *Bulletin of the Museum Fine Arts*, Vol. 33, No. 198, 1935, 49-51.

Nicholson 1968

F. Nicholson, *Ancient Life in Miniature: An Exhibition of Classical Terracottas from Private Collections in England*, Birmingham, 1968.

Özgan 1978

R. Özgan, *Untersuchungen zur Archaischen Plastik Ioniens*, Bonn, 1978.

Özyiğit 1993

Ö. Özyiğit, *Ionia Bölgesi Pişmiş Toprak Heykelcikleri Araştırma Projesi*, İzmir, 1993.

Pautasso 1996

A. Pautasso, *Terrecotte Arcaiche e Classiche, del Museo Civico di Castello Ursino a Catania*, Catania, 1996.

Pedley 1976

J. G. Pedley, *Greek Sculpture Of The Archaic Period: The Island Workshops*, Mainz, 1976.

Pisani 2006

M. Pisani, "The Collection of Terracotta Figurines in The British School at Athens", *BSA* 101, 269-368.

Reinach 1889

S. Reinach, "Statuettes Archaiques de Cybele Decouvertes a Cyme", *BCH* 13, 543-561.

Renner 2016

A. A. Renner, *Mısır Mitolojisi*, Çev. H. Ercoşkun, İstanbul, 2016.

Richter 1953

- G. M. A. Richter, *Handbook of the Greek Collection*, Cambridge, 1953.
- Richter 1988
- G. M. A. Richter, Korai, *Archaic Greek Maidens a Study of the Development of the Kore Type in Greek Sculpture*, New York, 1988.
- Ridgway 1977
- B. S. Ridgway, *The Archaic Style in Greek Sculpture*, New Jersey, 1977.
- Rohde 1968
- E. Rohde, *Griechische Terrakotten*, Tübingen, 1968.
- Rumscheid 2006
- F. Rumscheid, *Die figürlichen Terrakotten von Priene Fundkontexte, Ikonographie und Funktion in Wohnhäusern und Heiligtümern im Licht antiker Parellelbefunde*, Archeologische Forschungen Band 22, Priene Band 1, Wiesbaden, 2006.
- Schipporeit 2014
- S.T. Schipporeit, "Griechische votivterrakotten: Serielle bilder und individuelles anliegen", *Visualisierungen von Kult*, Ed. M. Meyer – D. Klimburg-Salter, 2014, 320-355.
- Sevin 2001
- V. Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara, 2001.
- Sinn 1977
- U. Sinn, *Antike Terrakotten: Volständiger Katalog*, Kassel, 1977.
- Strabon
- Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, Çev. A. Pekman, İstanbul, 2015.
- Şahin 2005
- M. Şahin, "Terrakotten aus Knidos: Die ersten Ergebnisse, die Kulte auf der Rundtempelterrasse", *Istanbul Mitteilungen* 55, 2005, 65-93.
- Tavukçu 1999
- A. Y. Tavukçu, *Troas Bölgesi Terrakotta Figürinleri, İ.Ö. 1375 – İ.S. 395*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1999.
- Texier 1868
- C. Texier, *The Principal Ruins of Asia Minor*, London, 1868.
- Tolun 2008
- V. Tolun, "Assos Nekropolü'nden Tahtta Oturan Kadın Heykelcikleri". *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı - Euergetes - Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag*, II. Cilt, Ed. İ. Delemen – S. Çokay-Kepeç- A. Özdizbay - Ö. Turak, Antalya, 2008, 1147-1156.
- Töpperwein 1976
- E. Töpperwein, *Terrakotten von Pergamon*, Berlin, 1976.
- Uçankuş 1980
- H. T. Uçankuş, "Kyme Kurtarma Kazıları 1979", 2. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara, 1980, 139-149.
- Uhlenbrock 2006

- J. P. Uhlenbrock, "Research Perspectives in Coroplastic Studies: the Distribution, Trade, Diffusion, and Market Value of Greek Figurative Terracottas", *Les Carnets de l'ACoSt* 15, 2006, 1-17.
- Ürkmez 2016
- Ö. Ürkmez, "Aiolis Kymesi'nden Samurlu 879 Nekropolisi", *CollAn* 15, 2016, 156-187.
- Vergier v.d. 2013
- S. Vergier – R. Pace – V. Jolivet, "La Fouille du Kelebek Tepe, un Grand Tumulus Tardo - Archaïque Dans la Nécropole Nord de Kymè", *Anatolia Antiqua* XXI, 2013, 245-259.
- Vierneisel-Schlörb 1977
- B. Vierneisel-Schlörb, *Kerameikos Band XV: Die Figürlichen Terrakotten I. Spät Mykenisch bis Späthellenistisch*, München, 1977.
- Von Graeve 1999
- V. von Graeve, "Funde aus Milet V. Ein Neuer Figurentypus der archaischen milesischen Koroplastik", *Archäologischer Anzeiger*, 1999, 241-261.
- Von Graeve 2007
- V. von Graeve, "2004-2005 Milet Çalışmaları", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, Ankara, 2007, 625-648.
- Von Graeve 2008
- V. von Graeve, "2006 Milet Çalışmaları", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2. Cilt, Ankara, 2008, 343-360.
- Waldstein 1905
- C. Waldstein, *The Argive Heraeum, Band:2: Terra-Cotta Figurines, Terra-Cotta Reliefs, Vases, Vase Fragments, Bronzes, Engraved Stones, Gems and Ivories, Coins, Egyptian or Graeco-Egyptian Objects*, Boston, 1905.
- Walters 1903
- H. B. Walters, *Catalogue of the Terracottas in the Department of Greek and Roman Antiquities, British Museum*, London, 1903.
- Webster 1950
- T. B. L. Webster, *Greek Terracottas*, London, 1950.
- Winnefeld 1902
- V. H. Winnefeld, "Die Bildwerke aus Marmoe und Thon", *Troja und Ilion 1870-1894*, Ed. W. Dörfeld, Athen, 1902, 429-446.

